

Keskusteluaiheita - Discussion papers

No. 552

Reijo Mankinen

ALKOHOLIVERON ALENTAMISEN KANSANTALOUDELLISIA VAIKUTUKSIA

Mankinen, Reijo, ALKOHOLIVERON ALENTAMISEN KANSANTALOUDELLISIA VAIKUTUKSIA, Helsinki: ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, 1996, 43 s. (Keskusteluaiheita, ISSN 0781-6847; no. 552).

TIIVISTELMÄ: Alkoholin tilastoimaton kulutus oli vuonna 1995 lähes kolmannes tilastoidusta kulutuksesta. Laskennallisesti valtio menetti pelkästään alkoholin salakuljetuksen ja ostosmatkailun yhteydessä lähes 2 mrd. markkaa verotuloja. Mikäli vuonna 1997 alkoholijuomien tuonnin rajoituksia edelleen puretaan, ostosmatkailu Tanskaan ja Saksaan yleistyy varsin nopeasti ja alkoholin tuonti saa aivan uudet mittasuhteet.

Alentamalla alkoholin valmisteveroa siten, että alkoholin hinnat ovat lähempänä EU:n yleistä hintatasoa, turvattaisiin kotimaisen juomateollisuuden kilpailukyky. Alkoholin valmisteveron alentaminen vaimentaa inflaatiota ja lisää kotitalouksien reaalista ostovoimaa. Kotimaisen kysynnän kasvu lisää työllisyyttä. Valtion verotulojen alenemista kompensoivat siten toisaalta talouden aktiviteetin kasvun aiheuttama verotulojen lisäys että tilastoimattoman alkoholin kulutuksen siirtyminen osittain verollisen kulutuksen piiriin.

AVAINSANAT: Alkoholin tilastoimaton kulutus, alkoholin valmisteveron alentaminen.

LYHENNELMÄ:

Vuoden 1995 aikana alkoholin tuontirajoitusten väljentyminen on lisännyt huomattavasti kotitalouksien ostosmatkailua ja supistanut alkoholin myyntiä etenkin Itä-Suomessa. Alkoholin tilastoimaton kulutus oli vuonna 1994 noin 15 prosenttia tilastoidusta alkoholin kulutuksesta. Vuonna 1995 se oli kasvanut jo lähes kolmannekseen tilastoidusta alkoholin kulutuksesta. Erityisen voimakkaasti edelliseen vuoteen verrattuna lisääntyi kotitalouksien ulkomailta tuoma olut. Voidaan puhua jo alkoholin ympärille muodostuneesta ostosmatkailusta etenkin itärajalta ja myös Viroon suuntautuvilla matkoilla.

Valtio menetti viime vuonna laskennallisesti pelkästään alkoholin salakuljetuksen ja laillisen ostosmatkailun yhteydessä lähes 2 miljardia markkaa verotuloja. On kuitenkin muistettava, mikäli alkoholin tuonnin rajoitukset olisivat säilyneet, kotitalouksien verollisen ja kalliimman alkoholin kulutuksen kasvu olisi ollut selvästi vähäisempi kuin nyt toteutunut alkoholin tuonti. Karkean arvion mukaan valtion todellinen verotulojen menetys on noin 0.5 - 1 mrd. markkaa.

Vuonna 1996 Suomessa on edelleen alkoholin tuontiin liittyvät siirtymäajan poikkeusmääräykset. Vuonna 1997 on mahdollista, että alkoholin tuontirajoitukset EU-maista väljenevät edelleen. EU:n normaalit alkoholin tuontirajoitukset ovat moninkertaiset nykyisiin Suomessa käytettäviin rajoituksiin verrattuna. Viime vuoden kokemusten perusteella alkoholin tuonti saisi tuolloin aivan uudet mittasuhteet.

Ostosmatkailun huomattava lisääntyminen kaventaisi kotimaisen panimoteollisuuden tuotantoa ja samalla valtion alkoholin kulutuksen saamat verotulot huomattavasti alenisivat. Viime vuonna ostosmatkailu lisäsi oleellisesti varsinkin kotimaisen oluen vientiä, mutta rajoitusten purkaminen ja ostosmatkailun laajeneminen EU-maihin lisäisi epäilemättä myös kohtuuhintaisen ulkomaisten tuotteiden kysyntää.

Rajakaupan käynnistyminen merkitsee käytännössä alkoholin hintajouaston alenemista. Mikäli valtio pyrkii maksimoimaan verotuotonsa, alkoholiveroa tulisi tällöin alentaa (olettaen, että lähtötilanteessa verotulot ovat maksimissa). Samalla varmistettaisiin panimoteollisuuden kilpailuedellytykset.

Negatiivisena seurauksena alkoholin kysynnän kasvu merkitsisi niin sanottujen ulkoisvaikutusten lisääntymistä, esimerkiksi alkoholisairaudet yleistyisivät jne. Tosin alkoholin tilastoimaton kulutus kasvoi tuntuvasti jo viime vuonna tuontirajoitusten

lievenemisen vuoksi. Tuontirajoitusten edelleen lieventäminen ja laajamittainen ostosmatkailu saattaisivat muodostua myös eräänlaiseksi liiketoiminnaksi ja johtaisi alkoholin laittomaan vähittäismyyntiin.

ETLAn mallisimuloinneissa alkoholin valmisteveron aleneminen vaikuttaa positiivisesti kansantalouden aktiviteettiin. Valmisteveron alentaminen hidastaa inflaatiota ja lisää siten kotitalouksien reaalista ostovoimaa. Kokonaistuotanto lisääntyy kotimaisen kysynnän kasvun vuoksi. Mallisimuloinneissa myös vaikutukset investointeihin olisivat positiiviset. Makrotaloudellisia vaikutuksia arvioitaessa jouduttiin kuitenkin tekemään oletus, etteivät rahamarkkinat reagoisi valtion verotulojen vähenemiseen eikä veromenetyksiä kompensoitaisi.

Mikäli korkotaso ja valuuttakurssit pysyisivät ennallaan ja osa tilastoimattomasta kuluksista siirtyisi tilastoidun kulutuksen piiriin, valtion verotulot alenisivat noin 0.5 mrd. markkaa alkoholijuomien 30 prosentin hinnan alenemisen seurauksena. Kulutuskysynnän kasvu ja työllisyyden kohentuminen kompensoisivat osan välittömien verotulojen menetyksistä. ETLAn mallisimuloinneissa 40 ja 50 prosentin alkoholin hinnan alennus kaventaa valtion verotuloja noin miljardilla markalla.

Veron aleneminen jarruttaa inflaatiota 2 -3 prosenttiyksiköllä. Nykyisessä taloustilanteessa, jossa on runsaasti vapaata kapasiteettia ja korkea työttömyysaste, kysynnän kasvu ei aiheuttaisi inflaatiopaineita. Työllisyys kohentuisi muutamalla kymmenellä tuhannella henkilöllä. Lisääntynyt tuonti kaventaisi kuitenkin vaihtotaseen ylijäämää muutamalla miljardilla markalla.

Mikäli valtio kiristää alkoholin valmisteveron alenemisen yhteydessä muuta verotusta siten, että kotitalouksien ostovoima pysyy ennallaan, kokonaistaloudelliset vaikutukset jäävät vähäisiksi. Kotitalouksien kulutusrakenne muuttuisi siten, että alkoholin kulutusosuus selvästi kasvaisi. Muut kulutusmenot supistuisivat. Kokonaisuudessaan kotimainen kysyntä ei kasvaisi ja työllisyysvaikutukset jäisivät merkityksettömiksi. Kuitenkin tällä tavalla voitaisiin turvata yhden tärkeän toimialan, kotimaisen panimoteollisuuden tuotantoedellytykset.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen lähtökohta	1
1.2 Alkoholipolitiikka Suomessa	2
1.3 Tutkimuksen tavoite	3
2. Alkoholin kulutus	5
2.1 Kansainvälinen vertailu	5
2.2 Alkoholin kulutus tilastoissa	7
2.3 Alkoholin tilastoimaton kulutus	8
2.3.1 Kotitalouksien alkoholin kotivalmistus	10
2.3.2 Ulkomaanmatkoilta tuotu alkoholi	12
2.3.3 Alkoholin salakuljetus ja pontikan valmistus	14
2.3.4 Vuoden 1995 tilastoimaton kulutus	15
3. Alkoholin verotus	17
3.1 Kansainvälinen vertailu	19
3.2 Kokemuksia alkoholin veron alentamisesta	20
3.3 Alkoholijuomien hinta- ja tulojoustot	21
3.4 Alkoholiveron alennuksen vaikutukset kysyntään	22
4. Juomateollisuus	29
4.1 Tuotanto ja työllisyys	29
4.2 Juomateollisuuden sidokset muille toimialoille	31
4.2.1 Panimoteollisuus	32
5. Alkoholiveron alenemisen makrotaloudelliset vaikutukset	35
5.1 Kokonaistaloudellisen mallin tulokset	35
6. Yhteenveto	41

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohta

Suomen EU-jäsenyys tuo mukanaan useita muutoksia talouteen. Vuoden 1995 aikana elintarviketeollisuus, maatalousyrittäjät ja kuluttajat ovat totutelleet elintarvikkeiden tuottajahinnoissa EUn yleiseen hintatasoon. Ruuan hinta aleni vuoden 1995 aikana vajaa 10 prosenttia. Tällä oli merkittäviä vaikutuksia suomalaisten elintarvikkeiden kulutukseen. Elintarvikkeiden kulutus lisääntyi ja samalla kotitalouksien ostotottumuksissa tapahtui merkittäviä muutoksia.

EU-jäsenyys sisältää myös tavoitteita jäsenmaiden verotuksen harmonisoimiseen. Toistaiseksi pohjoismaiden alkoholiverotus poikkeaa tuntuvasti muista EU-maista. Tämän lisäksi pohjoismaissa on rajoitettu matkailijoiden alkoholin tuontia sekä EU-maista että ns. kolmansista maista. Tällä hetkellä Suomessa on voimassa vuoden 1996 loppuun asti siirtymäajan rajoitukset, jolloin ulkomailta saa tuoda mukanaan vain rajoitetusti alkoholijuomia.

Vuodesta 1997 eteenpäin tuontirajoituksia koskevista määräyksistä joudutaan neuvottelemaan uudelleen EU:n komission kanssa. Mikäli tuolloin tuontirajoituksia lievennetään EU-maista ja osittain myös ns. kolmansista maista, nykyisen kotimaisen hintatason vallitessa merkittävä osa Suomessa kulutettavasta alkoholista ostetaan todennäköisesti maamme rajojen ulkopuolelta. Tällöin valtion alkoholin kulutuksesta saamat verotulot supistuvat varsin oleellisesti.

Tässä tilanteessa joudutaan tarkastelemaan Suomen nykyistä alkoholiverotusta uudesta näkökulmasta. Minkälaisen valtion verokertymän nykyisen verotuksen jatkuminen tuottaa jatkossa? Toisaalta kotimainen juoma- ja alkoholiteollisuus ei nykyisen verotusjärjestelmän vallitessa olisi kilpailukykyinen EU:n sisämarkkinoilla ja kuitenkin paineet tuontirajoitusten purkamiseen ovat ilmeiset.

Erityisen selvästi tämä on käynyt ilmi vuoden 1995 aikana Itä-Suomessa, jossa tuontirajoitusten vapauttaminen on lisännyt huomattavasti ostosmatkailua Venäjälle ja samalla supistanut alkoholin myyntiä Suomen puolella. Myös laivaristeilyt Viroon ovat kaksinkertaistuneet vuoden 1995 aikana.

Tilastoimattoman kulutuksen osuus alkoholin kokonaiskulutuksesta kasvoi vuonna 1995 varsin huomattavasti (tilastoimaton kulutus määritellään siksi alkoholin kulutukseksi, josta ei makseta alkoholiveroa). Mikäli muissa EU-maissa voimassa olevia väljempää alkoholin tuontirajoituksia sovelletaan jatkossa Suomeen, ostosmatkailu tulee saamaan entistä laajemmat mittasuhteet ellei verotusta Suomessa lasketa. Tähän viittaavat muun muassa aiemmat kokemukset Tanskan tuontirajoitusten väljenemisestä.

Tilastoimattoman alkoholin kulutuksen arvioidaan olevan jo vajaan kolmanneksen tilastoidusta kulutuksesta. Valtion kotimaisen jakeluketjun ohi kulkeutuvan alkoholin kulutuksesta menettämät verotulot ovat jo miljardiluokkaa. Tuontirajoitusten lieventäminen pahentaisi tilannetta edelleen, jos kotimaista alkoholipolitiikkaa ei muuteta.

1.2 Alkoholipolitiikka Suomessa

Suomessa harjoitettavan alkoholipolitiikan tavoite on ollut ensisijaisesti alkoholista aiheutuvien haittojen vähentäminen. Tähän on pyritty hillitsemällä alkoholin kokonaiskulutusta. Toisaalta alkoholin kulutuksesta saadut verotulot ovat olleet valtion tärkeä tulolähde. Viime vuosina 8 - 9 prosenttia valtion tuloista on peräisin alkoholin valmistuksesta ja sen myymisestä.

Suomessa alkoholin myyntimonopoli on ollut vuodesta 1933 lähtien ALKO Oy:llä. Myyntimonopolin lisäksi alkoholin saatavuuteen liittyvät rajoitukset ovat eri aikoina hieman vaihdelleet. Esimerkiksi vähittäiskaupoille annettiin keskioluen myyntioikeus vuodesta 1969 lähtien. Keskeiset alkoholin kokonaiskulutuksen vähentämiseen ja alkoholin valvontaan liittyvät rajoitteet ovat:

1)	Hintapolitiikka ja verotus
2)	Valmistukseen liittyvät rajoitteet
3)	Vähittäismyyntiin liittyvät rajoitteet, myyntipisteet
4)	Anniskeluun liittyvät rajoitukset
5)	Ikärajoitukset
6)	Mainontaan liittyvät rajoitukset

Vuoden 1995 alussa voimaantullut uusi alkoholilaki muutti oleellisesti aiempaa alko-

holipolitiikkaa. ALKOLla on edelleen alkoholijuomien vähittäismyyntimonopoli. Sen sijaan viranomaistehtävät ja valvonta siirtyivät vuoden 1995 alussa perustetulle tuotevalvontakeskukselle. Alkoholitutkimus ja valistus oheistoimintoineen siirtyy Sosiaali- ja terveysministeriölle ja Kansanterveyslaitokselle. Alkoholipolitiikasta vastaa nykyään lähinnä sosiaali- ja terveysministeriö.

Kun Pohjoismaissa alkoholipolitiikalla on ollut yhtenäinen tavoite vähentää kulutusta, muualla Euroopassa alkoholin tuotanto on yhdistynyt lähinnä maatalous- ja elinkeinopolitiikkaan¹. 1990-luvulla huomio on myös Euroopassa kiinnittynyt entistä enemmän myös terveydellisiin näkökulmiin ja haitallisen kulutuksen vähentämiseen. Alkoholin verotusta eri maissa on esitelty tarkemmin taulukossa (3.1)

1.3 Tutkimuksen tavoite

Alkoholin verotuksessa ja kotitalouksien alkoholin tuonnin rajoituksissa mahdollisesti tapahtuvilla tuntuvilla muutoksilla on merkittävät heijastusvaikutukset koko talouteen. Vuoden 1995 aikana alkoholin tuontirajoitusten osittainen purkaminen käynnisti mittavan ostosmatkailun itärajalla ja lisäsi tuntuvasti laivaristeilyjä muun muassa Tallinnaan. Mikäli lähivuosina alkoholin tuontirajoitukset muutetaan muissa EU-maissa käytettävien rajoitusten mukaisiksi, muutokset heijastuvat voimakkaasti muun muassa valtion verokertymää supistavasti ja saattavat haitata oleellisesti kotimaista juomateollisuutta.

Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään mitä vaikutuksia alkoholin valmisteveron alentamisella on alkoholin tuotantoon ja mitä kokonaistaloudellisia vaikutuksia siitä seuraa. Tutkimusvälineinä käytetään ETLAn kokonaistaloudellisen mallin lisäksi muun muassa panos- tuotosmallia, jonka avulla pyritään selvittämään toimialoittaisia tuotanto- ja työllisyysvaikutuksia. Lisäksi pyritään selvittämään, mitä vaikutuksia valmisteveron alentamisella on valtion verokertymään.

Tutkimusmateriaalin muodostavat Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpidon tilastojen lisäksi ALKOn tilastomateriaali sekä tilastoimattoman alkoholin kulutuksen osalta

¹ Tigerstedt, Christoffer: EG, alkohol och Norden, Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning NAD-Publikation Nr 19, 1990.

lähinnä Suomen Gallupin keräämät tiedot kotitalouksien alkoholin valmistuksesta ja ulkomailta tuoduista tuliaisista.

Laskelmien lähtökohtana oletetaan, että alkoholin saatavuus pysyy ennallaan eli ALKOn nykyinen vähittäismyyntimonopoli säilyy jatkossakin. Sen sijaan alkoholin hinnan oletetaan tuntuvasti alentuvan. Samalla oletetaan, että alkoholin tuontirajoitteet tulisivat EU-maiden mukaisiksi. Hinnan alennus toteutettaisiin alentamalla alkoholin valmisteveroa. Vaikutukset kansantalouteen lasketaan seuraavilla hintavaihtoehtoil- la:

Oluen valmisteveroa alennetaan verrattuna vuoden 1995 tilanteeseen :

vaihtoehto 1)	50	prosenttia
vaihtoehto 2)	70	prosenttia
vaihtoehto 3)	90	prosenttia

Muiden alkoholijuomien hintojen oletetaan alenevan oluen kanssa samassa suhteessa, jolloin lopputuotteen hinnat alenisivat edellä esitettyjen vaihtoehtojen mukaan 30 , 40 ja 50 prosenttia. Tämän suuruisilla alennuksilla päästään lähemmäksi EU-maiden verotusta ja samalla alkoholin hintaero kaventuu EU-maihin nähden. Esimerkiksi vaihtoehdossa 2) oluen hinta olisi lähes Tanskan tasolla ja vaihtoehdossa 3) Saksan tasolla.

Erityisen ongelmallinen tekijä laskelmissa on alkoholin tilastoimaton kulutus ja siinä tapahtuvat muutokset valmisteveron alentamisen jälkeen. Verotuksen ja hinnan aleneminen vähentävät tilastoimatonta kulutusta ja siirtää sitä tilastoidun kulutuksen piiriin. Ongelma muodostuu siitä, ettei aiempia kokemuksia ja kattavia tutkimuksia alkoholin hinnoittelun vaikutuksesta tilastoimattomaan kulutukseen ole juurikaan saatavilla.

2 Alkoholin kulutus

2.1 Kansainvälinen vertailu

Alkoholin kulutuksessa on huomattavia eroja EU-maiden välillä. Myös alkoholijuomien kulutusrakenne poikkeaa eri maissa toisistaan. Pohjoismaiden erityispiirteenä on ollut muita vähäisempi kulutus ja toisaalta kulutuksen painottuminen väkeviin alkoholijuomiin. Etelä- ja Keski-Euroopassa mietojen juomien kulutusosuudet ovat olleet huomattavasti suuremmat kuin Pohjoismaissa yleensä. Pohjoismaiden välillä on myös suuria eroja. Asukasta kohden laskettuna Pohjoismaiden alkoholin kulutus on (Tanskaa lukuunottamatta) selvästi vertailumaiden keskiarvoa pienempi.

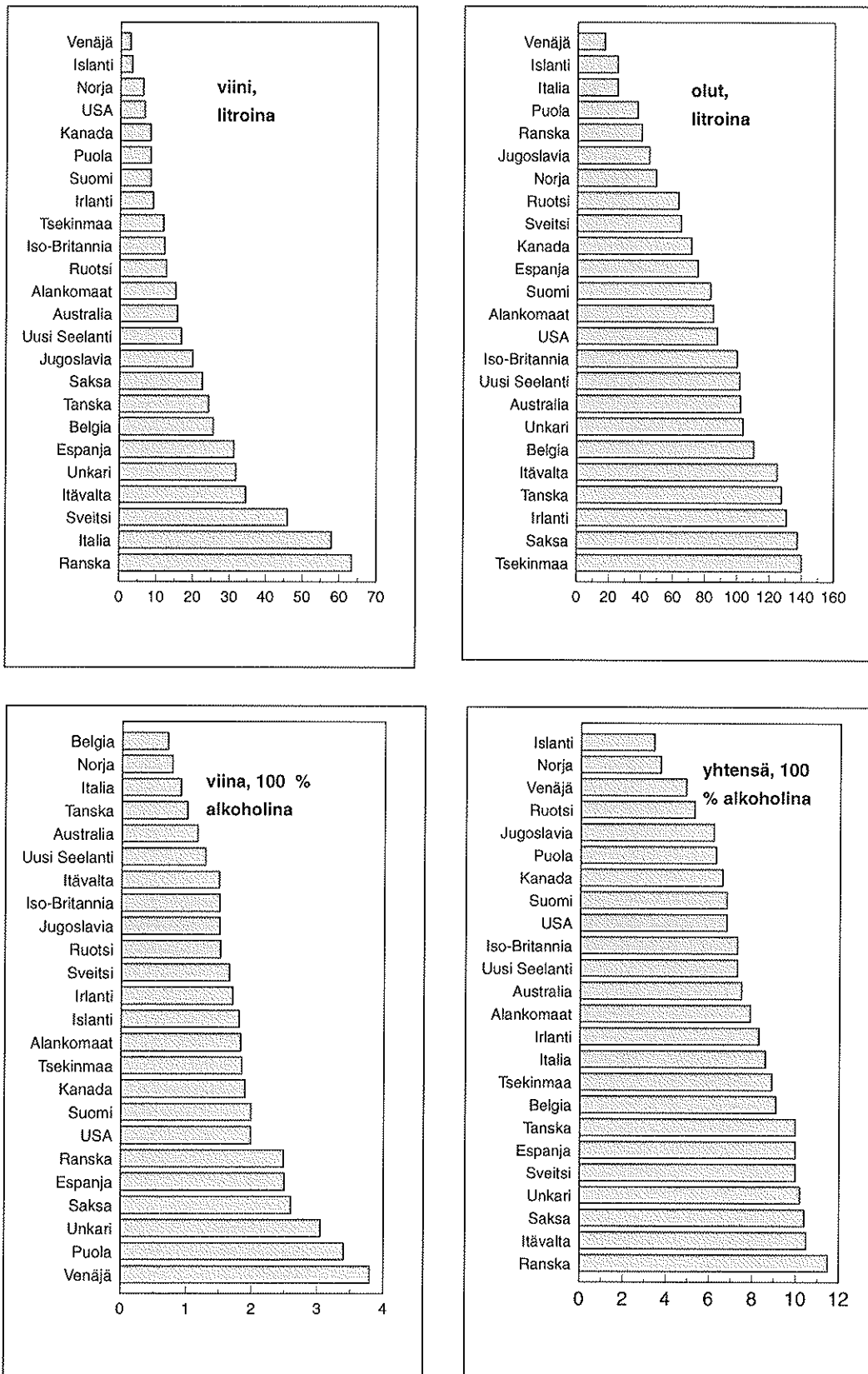
Suomessa kulutetaan viinejä vähemmän kuin muissa maissa keskimäärin. Osaltaan vertailua vaikeuttaa tilastoimattoman kulutuksen osuus. Esimerkiksi Suomessa lähes kolmannes viinin kulutuksesta on niin sanottua tilastoimatonta (kotiviiniä ja ulkomaan tuomisia) kulutusta. Oluen kulutuksessa Suomi sijoittuu tällä hetkellä lähelle EU:n keskiarvoa. Suomessa juodaan runsaat 80 litraa olutta henkeä kohden vuodessa, kun esimerkiksi kulutuksen huippumaissa Tšekissä ja Saksassa juodaan lähes 140 litraa olutta asukasta kohden. Vähäisin tilastoidun viinin ja oluen kulutus on Venäjällä, jossa juomatottumukset painottuvat väkeviin juomiin.

Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana eri maiden kulutuksen taso ja rakenne ovat yhdenmukaistuneet. Korkean kulutuksen maissa alkoholin myynti on kääntynyt parin viime vuosikymmenen aikana selvään laskuun (esim. Ranska). Useimmissa Euroopan maissa kulutus on pysynyt kuitenkin vakaana. Itä-Euroopan maissa kulutus on lisääntynyt erittäin voimakkaasti, myös Suomessa alkoholin kysyntä on trendimäisesti lisääntynyt.²

Alkoholin kulutuksessa tapahtuu yhdentymistä myös siten, että juomaryhmien osuudet eri maiden kulutusrakenteessa näyttävät lähestyvän toisiaan. Suomen osalta tämä näkyy siinä, että väkevien juomien osuus kulutuksesta supistuu ja oluen ja viinien osuus kasvaa.

² Simpura, J, Trends in alcohol consumption and drinking patterns: Lessons from world-wide development, Teoksessa Hulden & Edwards : 'Alcohol and public policy. Evidence and Issues', Oxford University Press, 1995

Kuvio 2.1 Alkoholijuomien kulutus asukasta kohden vuonna 1993

lähde: Alkoholitilastollinen vuosikirja, 1994. ALKO-yhtiöt

2.2 Alkoholin kulutus tilastoissa

Tilastokeskuksessa kotitalouksien kulutusmenot lasketaan kansantalouden tilinpidon käytäntöä noudattaen seuraavasti:

$$(2.1) \text{ kulutus} = \text{kotimainen valmistus} + \text{tuonti} - \text{vienti} + \text{varastojen muutos}$$

Tilastokeskuksen (TK) tilastoissa alkoholin kulutukseen mukaan arvioidaan lisäksi kotitalouksien kulutusmenot esimerkiksi laivaristeilyillä ja ulkomaantuliaiset (ns. tax-free myynti). Sen sijaan anniskelumyynti sisältyy ravintola- ja hotellimenoihin. ALKOn tilastoissa ei ole mukana lainkaan niin sanottua tilastoimatonta kulutusta eli kulutus määritellään kaavan (2.1) perusteella. ALKOn ja TK:n tilastojen ero on ollut 1990-luvun alussa melko pieni, TK:n vähittäiskaupan kokonaiskulutukseen suhteutettuna noin 5 prosentin luokkaa.

Taulukko 2.1. Alkoholin kulutus eri tilastoissa

vuosi	ALKOn vähittäismyynti-tilastot, milj. mk	Tilastokeskuksen tilastot, milj. mk	TK:n ja ALKOn tilastojen erotus, milj. mk	Tilastoeron osuus TK:n kulutuksesta, %
1985	6640	6912	272	3.94
1986	7483	7778	295	3.79
1987	8200	8495	295	3.47
1988	9329	9590	261	2.72
1989	10330	10618	288	2.71
1990	11109	11405	296	2.6
1991	11632	12026	394	3.28
1992	11406	11885	479	4.03
1993	10779	11403	624	5.47
1994	10523	11169	646	5.78

lähde: Alkoholitilastollinen vuosikirja, 1994. ALKO-yhtiöt, Kansantalouden tilinpito, 1995, TK.

2.3 Alkoholin tilastoimaton kulutus

Alkoholin tilastoimaton kulutus määritellään siksi alkoholin käytöksi, jota ei lueta mukaan ALKOn virallisiin tilastoihin. Tilastoimattomaan kulutukseen luetaan useita eri juomaryhmiä (ks. taulukko 2.2).

Taulukko 2.2 Tilastoimattoman alkoholin kulutuserät

1) kotivalmisteet	- kotiolut - kotiviini - sahti ja kilju - pontikka
2) ulkomaan tuomiset	- olut - viini - väkevät juomat
3) salakuljetus	- pirtu ja muut väk.juomat
4) alkoholikorvikkeet	- sprii, liuottimet jne.

Alkoholin tilastoimatonta kulutusta on seurattu Suomessa jo usean vuosikymmenen ajan³. Tilastoimatonta kulutusta on pyritty arvioimaan usealla eri tavalla. Eräänä keskeisenä menetelmänä on yleensä käytetty haastattelututkimuksia, joissa kysytään muun muassa kotitalouksien omaa alkoholin valmistusta ja ulkomailta tuotuja tuliaisia.

Haastatteluaineiston materiaalia voidaan tarkistaa erilaisilla indikaattoreilla, kuten sahtimaltaiden myynnillä, kotitalouksien ulkomaanmatkojen määrillä ja esimerkiksi salapoltosta tai salakuljetuksesta kiinnijääneiden määrillä, jne.

Aiempien tutkimusten perusteella tilastoimattoman kulutuksen suhde tilastoituun kulutukseen oli vielä 1950-luvulla melko suuri, 20 - 40 prosenttia. Tilastoitu kulutus kasvoi voimakkaasti 1960- ja 1970-luvuilla. 1970-luvun puolivälissä tilastoimattoman

³ Österberg, Esa : Tilastoitu ja tilastoimaton alkoholinkulutus. Teoksessa Simpura, Jussi (toim.) : Suomalaisien juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja N:o 34, Helsinki 1985.

kulutuksen osuus tilastoidusta oli alle 10 prosenttia. 1980-luvulla tilastoimattoman kulutuksen osuus lisääntyi jonkin verran matkailun kasvun ja ulkomaantuomisten lisääntymisen myötä⁴.

1990-luvun alussa tilastoimattoman alkoholin kulutuksen osuus on ollut selvässä nousussa. Talouden laman myötä etenkin alkoholin kotivalmistus lisääntyi selvästi. Parin viime vuoden aikana talouden elpyminen ja kotitalouksien reaalisen ostovoiman nousu ovat viimeisimpien selvitysten mukaan laimentaneet jonkin verran innostusta kotivalmistukseen, sen sijaan salakuljetetun ja ulkomaisten tuomien (laillisten tai laittomien) määrät ovat kääntyneet hyvin jyrkkään kasvuun. Erityisen selvästi tilanne on muuttunut vuonna 1995, jolloin EU-jäsenyyden myötä suomalaisten ulkomaisia tuomisista koskevat rajoitteet selvästi lievenivät. Suomessa (ja Ruotsissa) sovelletaan kuitenkin poikkeuslupan turvin toistaiseksi EU:ta selvästi tiukempia alkoholin tuontirajoituksia.

Taulukko 2.3 Alkoholin tuontirajoitukset

kohde	matkan aika- rajoite	vuosi	määrät (litroissa)
Verollinen alkoholi Ruotsista	ei rajoitetta ei rajoitetta	1994 1995	1 viinaa + 1 viiniä ja 2 olutta *) 1 viinaa + 5 viiniä ja 15 olutta**)
Verollinen alkoholi Norjasta	ei rajoitetta ei rajoitetta	1994 1995	1 viinaa + 1 viiniä ja 2 olutta *) 1 viinaa + 2 viiniä ja 15 olutta***)
Verollinen alkoholi Venäjältä ja Virosta	24 tuntia 20 tuntia ei rajoitetta kerran viikossa ¹⁾	1994 1995 1995.02.15 1995.09.01	1 viinaa + 1 viiniä ja 2 olutta *) 1 viinaa + 2 viiniä ja 15 olutta***) 1 viinaa + 2 viiniä ja 15 olutta***) 1 viinaa + 2 viiniä ja 15 olutta***)
Verovapaa myynti	24 tuntia 20 tuntia (ei lentokoneissa)	1994 1995	1 viinaa + 1 viiniä ja 2 olutta *) 1 viinaa + 2 viiniä ja 15 olutta***)

¹⁾ Venäläisille ja virolaisille 72 tuntia

*) tai 2 viiniä + 2 olutta

**) tai 3 välituotetta+ 5 viiniä ja 15 olutta

***) tai 2 välituotetta+ 2 viiniä ja 15 olutta

	aikarajoite	vuosi	määrät (litroissa)
EU-maiden normaali käytäntö	ei rajoitetta	-	10 väkeviä + 20 välituotetta+ 90 viiniä +110 olutta
Verovapaa myynti	ei rajoitetta		1 viinaa (tai 2 välituotetta) + 2 viiniä

⁴ Österberg, Esa : Tilastoitu ja tilastoimaton alkoholinkulutus. Teoksessa Simpura, Jussi (toim.) : Suomalaisen juomatavat. Haastattelutkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja N:o 34, Helsinki 1985.

Suomen Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliiton toimeksiannosta Suomen Gallup Oy on suorittanut sekä vuonna 1994 ja 1995 kyselytutkimuksia, jossa on pyritty selvittämään kotitalouksien alkoholin kotivalmistusta ja maahantuontia. Haastattelut on suoritettu puhelinhaastatteluna. Kohderyhmä on ollut 15-vuotta täyttänyt väestö Ahvenanmaan ulkopuolella ja otoskoko on ollut noin 1000 henkilöä.

Tässä tutkimuksessa tilastoimatonta kulutusta pyritään arvioimaan Gallupin saamien tulosten pohjalta. Erilaisten indikaattorien avulla pyritään selvittämään tulosten luotettavuutta etenkin vuodelta 1995. Korostettakoon, että haastattelututkimusten tulokset ovat aina tiettyssä mielessä epätarkkoja. Esimerkiksi Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen juomatapa-tutkimuksissa ja TK:n kotitaloustiedustelusta saatujen tulosten pohjalta on voitu arvioida, että kotitaloudet ilmoittavat alkoholin kulutuksensa systemaattisesti todellista kulutusta pienemmäksi.

2.3.1 Kotitalouksien alkoholin kotivalmistus

Gallupin haastattelussa kysytään toisaalta kotivalmisteisen alkoholin nauttimista ja toisaalta sen valmistamista. Vuonna 1995 sahtia ja kiljua on valmistettu 1 - 2 prosentissa kotitalouksista, 8 prosentissa on valmistettu kotiolutta ja kotiviiniä on tehty 21 prosentissa kotitalouksista. Kovin suuria muutoksia vuodesta 1994 ei ole tapahtunut, viinin valmistus on jonkin verran yleistynyt ja oluen ja sahdin valmistus on vähentynyt.

Taulukko 2.4 Alkoholia valmistaneiden kotitalouksien lukumäärä

laji	1994	1995/elokuu	1996/tammikuu
sahti/kilju	56000	30000	15000
olutta	126000	115000	115000
kotiviiniä	270000	295000	295000
pontikkaa			15000

Sahtimaltaiden valmistus on 1990-luvulla selvästi vähentynyt. Osittain tähän on vaikuttanut se, että sahtia valmistetaan nykyään myös muistakin raaka-aineista kuin perinteisistä sahtimaltaista. Vuosien 1994 ja 1995 aikana oleellisia muutoksia maltaiden valmistuksessa ei kuitenkaan ole tapahtunut. Gallupin tulokset viittaavat kuitenkin melko selvään sahdin / kiljun valmistuksen supistumiseen.

Taulukko 2.5 Sahtimaltaiden valmistus

vuosi	maltaat, 1000 kg
1988	1480
1989	1412
1990	1362
1991	1438
1992	1440
1993	1425
1994	1206
1995	1179

Lähde: Lahden Polttimo Oy

Gallupin tuoreimman kyselyn mukaan sahtia ja kiljua valmistettiin edellä mainituissa kotitalouksissa keskimäärin 70 litraa, olutta 46 litraa ja kotiviiniä 43 litraa. Yhteensä alkoholijuomia arvioitiin siten valmistuneen taulukossa 2.6 esitetyt määrät. Pontikan valmistusta kysyttiin vain 1996 tammikuussa tehdyssä tutkimuksessa.

**Taulukko 2.6 Alkoholin kotivalmistuksen määrät,
milj. litroina vuodessa**

laji	1994	1995/elokuu	1996/tammikuu
sahti/kilju	3.4	1.6	1.1
olutta	7.8	6.9	5.3
kotiviiniä	14	14.5	12.7
pontikka	---	--	0.1

Vaikka laman aikana alkoholijuomien kotivalmistus, etenkin kotiviinin ja oluen, selvästi kasvoi 1970- ja 1980-lukuihin verrattuna, Gallupin kyselyiden mukaan vuonna 1995 koti-valmistus on kääntynyt jo lievään laskuun.

2.3.2 Ulkomaanmatkoilta tuotu alkoholi

Gallupin haastattelussa arvioitiin myös kotitalouksien ulkomailta tuomia juomia ja niiden määriä. Tuoreimmassa vuoden 1996 tammikuussa tehdyssä haastattelussa alkoholijuomia ilmoitti tuoneensa viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana maahan joka kolmas matkustaja; olutta 36 prosenttia, viinejä 36 prosenttia ja väkeviä viinejä, aperitiiveja ja juomasekoituksia 25 prosenttia sekä väkeviä alkoholijuomia 45 prosenttia ulkomailla matkustaneista. Taulukossa 2.7 on laskettu edellä esitettyjen osuuksien perusteella alkoholia tuoneiden suomalaisten matkustajien koko määrä.

Taulukko 2.7 Ulkomailta alkoholijuomia tuoneiden henkilöiden lukumäärä (milj. henk.) ed. 12 kk:n aikana

	1994	1995/elokuu	1996/tammikuu
Olutta	1.1	1.2	1.44
Viiniä	1.3	1.32	1.44
Aperitiivit ja väkevät viinit			1
Väkeviä	1.45	1.65	1.8

Olutta on tuotu viimeisimmän kyselyn mukaan keskimäärin 18 litraa, viinejä vajaat 5 litraa ja väkeviä viinejä, aperitiiveja ja juomasekoituksia vajaat 3 litraa sekä väkeviä juomia vajaat 3 litraa vuodessa. Kertomalla henkilöiden lukumäärät vastaavilla tuomisten keskimäärillä päästään taulukossa 2.8 esitettyihin Suomeen ulkomailta tuotuihin alkoholijuomamääriin. Erityisen selvästi on kasvanut oluen tuonti. Tämä johtuu oluen tuontia koskevien rajoitusten väljentyämisestä. Sen sijaan Gallupin tutkimuksessa muiden alkoholijuomien

Taulukko 2.8 Ulkomailta tuodut alkoholijuomat, milj. litroina viimeisten 12 kk:n aikana

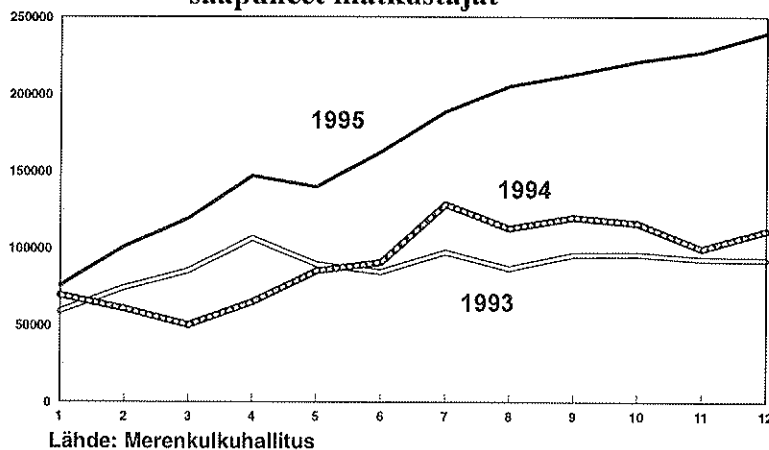
	1994	1995/elokuu	1996/tammikuu
Olutta	4.4	15.6	25.9
Viiniä	4	5.3	7.2
Aperitiivit ja väkevät viinit	--	--	3
Väkeviä	2.9	4.9	5.4

tuonnissa on tapahtunut vain 'lievää nousua'.

Gallupin vuoden 1995 elokuun haastattelu ja vuoden 1996 tammikuussa tehty haastattelu ovat melko hyvin linjassa keskenään. Haastatteluissa kotitalouksilta kysyttiin alkoholituomisia viimeisten 12 kuukauden ajalta. Koska alkoholin tuontirajoituksia muutettiin vuoden 1995 alussa ja itärajan aikarajoituksesta luovuttiin helmikuun 15 päivän jälkeen, elokuun kyselystä saadut tulokset aliarvioivat vuoden 1995 keskimääräisiä alkoholin ulkomaantuomien tunnuslukuja.

Vuonna 1995 itärajalla saapuvien matkustajien määrän arvioidaan kaksinkertaistuneen. Matkustajamäärien kasvuun on vaikuttanut oleellisesti alkoholijuomien tuontirajoitusten lieventäminen. Myös niin sanottua ulkomaan matkaan liittyvää aikarajoitetta on lievennetty (ks. taulukko 2.1). Helmikuussa 1995 luovuttiin matkailijoiden aikarajoituksesta kokonaan, mikä lisäsi osaltaan huomattavasti ostosmatkailua itärajalla, mutta viime vuoden syyskuussa ostosmatkailua jouduttiin rajoittamaan korkeintaan kerran viikossa tapahtuvaksi.

Kuvio 2.2 Matkustajaliikenne Virosta Suomeen, saapuneet matkustajat

Merenkulkuhallituksen tilastojen mukaan Tallinnaan suuntautunut laiva- ja ostosristeily on niinkään lisääntynyt huomattavasti. Vuoden 1995 kasvu arvioidaan noin 85 prosentiksi. Sen sijaan elokuusta 1994 elokuuhun 1995 kasvu oli vain 44 prosenttia, mikä heijastuu myös Gallupin elokuuisessa haastattelussa.

Tuontirajoitusten purkaminen on lisännyt oluentuonnin moninkertaiseksi vuoden 1994 tilanteeseen verrattuna. Viinien ja väkevien tuonti on kaksinkertaistunut. Koska laskelmat perustuvat kyselytutkimukseen, on mahdollista, että todelliset luvut ovat tätäkin suuremmat.

Vuonna 1995 ulkomailta tuotua olutta voidaan arvioida myös oluen viennistä saatavalla informaatiolla. Alustavien tietojen mukaan oluen vienti on kasvanut vuoden 1995 aikana vajaa 100 prosenttia (ks. taulukko 2.9). Vienti on kasvanut ulkomaanliikenteeseen (tax-free ja kulutus laivoilla) noin 17 milj. litraa ja ulkomaille runsaat 15 milj. litraa. Kotitalouksien tuomiset ovat edellä esitettyjen laskelmien mukaan lisääntyneet oluen osalta noin 20 milj.litraa.

Taulukko 2.9 Oluen vienti ulkomaille, 1000 l

vuosi	Vienti ulkomaan liikenteeseen	Vienti ulkomaille	Vienti yhteensä
1990	8406	2836	11242
1991	9914	4344	14258
1992	10864	7579	18443
1993	12780	11938	24718
1994	13530	20794	34324
1995	30600	36000	66600

Lähde: Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto

Oluen vienti ulkomaille on aiemmin keskittynyt lähinnä Ruotsiin. Viime vuonna kaupan käynnistyminen itärajalla on lisännyt huomattavasti oluen vientiä myös Venäjälle. Reittiliikenteessä kysynnän lisäyksen arvioidaan johtuvan suuremmalta osin suomalaisten ostosmatkailijoiden kasvusta Viron ja Ruotsin liikenteessä, sillä esim. ruotsalaisten matkustajien verovapaan alkoholin tuontia koskevia rajoitteita ei ole oluen osalta lievennetty vuoden 1995 aikana. Mikäli oluen vienti Venäjälle kuvastaa edes osittain rajakaupan kasvua, taulukossa 2.8 esitettyä matkustajien oluen tuomisista voidaan pitää jonkin verran alimitoitettuna. Suomalaisten matkustajien ulkomaantuomisista kotimainen olut on selvästi ollut suosiossa eli merkittävä osa oluen viennin kasvusta lähialueille voidaan katsoa johtuneen suomalaisten matkustajien oluen kysynnän kasvusta.

2.3.3 Alkoholin salakuljetus ja pontikan valmistus

Gallupin vuoden 1996 tammikuun kyselyssä noin 12 prosenttia vastaajista kertoi nauttineensa pontikkaa haastatteluajankohtaa edeltäneen 12 kuukauden aikana. Pontikkaa tunnusti valmistaneensa noin prosentin verran haastateltavista. Gallupin arvion mukaan pon-

tikkaa olisi valmistettu noin vuonna 1995 yhteensä 0.05 milj. litraa.

Alkoholin laitonta valmistusta ja tuontia on aiemmin selvitetty muun muassa Alkoholipoliittisessa tutkimuslaitoksessa. Vuoden 1994 osalta alkoholin laittomaksi valmistukseksi on arvioitu 0.1⁵ milj.littraa 100 % alkoholia. Vuoden 1995 osalta alkoholin salapoltto tuskin on oleellisesti muuttunut, mitä tukee myös Gallupin haastattelututkimus.

Vuonna 1994 alkoholin salakuljetus on arvioitu 0.3 milj. litraksi 100 % alkoholia. Vuoden 1995 aikana tullin arvion mukaan alkoholin salakuljetus on moninkertaistunut. Tullin laskelmien mukaan viime vuonna takavarikoitiin noin 0.2 milj. litraa salakuljetettua alkoholia. Vuonna 1994 vastaava luku oli noin 0.02 milj. litraa. Koska vain osa salakuljetetusta alkoholista tulee ilmi, maahan saapunut laitton alkoholi voidaan arvioida huomattavasti ilmitullutta suuremmaksi. On kuitenkin muistettava, että osa Suomeen salakuljetetusta alkoholista jatkaa matkaansa muun muassa muihin Pohjoismaihin, joten varovaisen arvion mukaan Suomessa nautittu salakuljetettu alkoholi olisi ollut viime vuonna noin 1 milj. litraa 100 % alkoholia.

Tässä tutkimuksessa tilastoimattomaan kulutukseen ei ole sisällytetty niin sanottujen korvikealkoholin kulutusta eikä alle 2.5 painoprosentin sisältämiä alkoholijuomia. Näiden juomien vuotuinen kulutus on aiemmin arvioitu noin 0.5- 0.7 litraksi 100 % alkoholina mitattuna.

2.3.4. Vuoden 1995 tilastoimaton kulutus

Suomen Gallupin tekemään haastattelututkimukseen perustuen ja eri lähteistä saatavilla olevien tarkentavien tietojen avulla vuoden 1995 tilastoimaton kulutus on esitetty taulukoissa (2.10) ja (2.11)

Kotitalouksien alkoholin kotivalmistus on jonkin verran alentunut vuoden 1995 aikana. Sen sijaan eri lähteistä saatava informaatio tukee kotitalouksien ulkomailta tuomien alkoholijuomien huomattavaa kasvua vuoteen 1994 verrattuna. Oluen tuonti on väljentyneiden tuontirajoitusten johdosta lisääntynyt 5 - 6 -kertaiseksi. Muiden alkoholijuomien tuonti on ollut vähäisempää ja myös tuontirajoitukset ovat tiukemmat kuin oluen kohdalla.

⁵ Österberg, Esa, (1995) Unrecorded Alcohol consumption in Finland in the early 1990s, presented at the 21st Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kettil Bruun Society for Social and Epidemiological Research on Alcohol, 1995

Tilastoimattoman kulutuksen osuus tilastoidusta kulutuksesta oli viime vuonna noin 26 prosenttia. Mikäli mukaan laskettaisiin kotitalouksien ulkomailla nauttima alkoholi, niin sanotut miedot alkoholijuomat ja korvikealkoholi, tilastoimattoman kulutuksen osuus olisi noin kolmannes tilastoidusta kulutuksesta. Aiemmat kokemukset viittaavat siihen, että kotitaloudet aliarvioivat haastattelututkimuksissa todellista alkoholin kulutustaan, joten oheisessa taulukossa esitetyjä lukuja voidaan pitää melko varovaisina arvioina.

Taulukko 2.10 Tilastoimaton alkoholin kulutus
abs. alkoholina, milj.littraa

laji	1994 ¹⁾	1995
sahti / kilju	0.3	0.2
kotiolut	0.6	0.5
kotiviini	1.8	1.8
pontikka	0.1	0.1
tuontiolut	0.2	1.5
tuontiviini	0.5	0.9
tuontiviina	1.2	2.8
salakuljetus	0.3	1
yht	5	8.8
tilastoitu	33.5	33.5
osuus % tilastoidusta kulutuksesta	15	26.3

¹⁾ perustuu vuoden 1994 osalta Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tekemiin laskelmiin , vuosi 1995 tekijän oma arvio

Taulukko 2.11 Tilastoimaton alkoholin kulutus
milj. litraa

laji	1994 ¹⁾	1995
sahti /kilju	4.5	4
kotiolut	12	9
kotiviini	14	14
pontikka	0.3	0.3
tuontiolut	3.5	30
tuontiviini	3.5	7
tuontiviina	3	7
salakuljetus	0.6	1.5

¹⁾ perustuu vuoden 1994 osalta Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tekemiin laskelmiin , vuosi 1995 tekijän oma arvio

3. Alkoholin verotus

Useissa maissa kotitalouksien sekä välillinen että välitön verotus muodostavat tärkeän osan valtion menojen rahoituksesta. Välillinen verotus on usein rakennettu arvonlisäverotuksen muotoon. Lisäksi varsin yleisesti verotetaan erilaisilla hyödykeveroilla sellaisia tuotteita, joilla on niin sanottuja haitallisia ulkoisvaikutuksia.

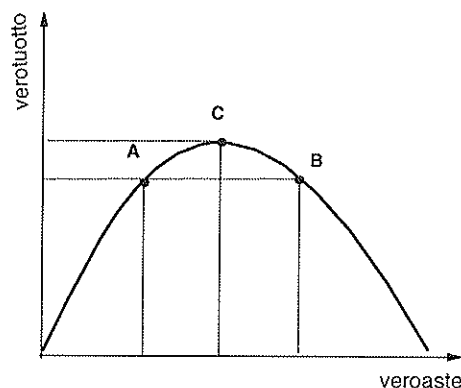
Haitallisista ulkoisvaikutuksista puhutaan silloin, kun tiettyjen hyödykkeen käytöstä aiheutuu yhteiskunnalle kustannuksia, joita ei voida suoraan havaita ja mitata eikä kohdistaa kuluttajalle, esimerkiksi ympäristön saastuminen jne. Alkoholin kulutuksesta aiheutuu yhteiskunnalle kustannuksia muun muassa erilaisten alkoholisairauksien, järjestyshäiriöiden yms. muodossa. Melko korkeankin alkoholiveron on mahdollistanut se, että alkoholijuomat ovat hyvin pitkälle hintajoustamattomia hyödykkeitä.

Esimerkiksi pohjoismaissa julkinen sektori on alkoholiveron avulla pyrkinyt myös rajoittamaan alkoholin kulutusta ja siten vähentämään haitallisia ulkoisia vaikutuksia. Melko suuren alkoholiveron seurauksena alkoholijuomien hinnat ovat tuotantokustannuksiinsa nähden moninkertaiset. Kalliin hintansa johdosta alkoholijuomien kysyntä on kuitenkin nykytasolla hintajoustavaa, eli hintojen muutokset vaikuttavat kysynnän määrään.

Tilannetta voidaan myös tarkastella siitä näkökulmasta, että julkinen sektori pyrkii maksimoimaan verotuottoja siten, että tietyn suuruisella hyödykeverolla ja kulutustasolla valtion verokertymä tulee maksimoiduksi.

Kuviossa (3.1) tilanne on esitetty niin sanotun Laffer-käyrän avulla. Liian korkea (piste

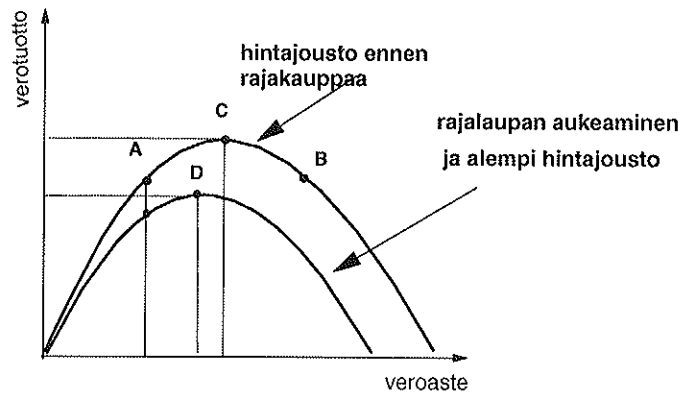
Kuvio 3.1 Verotuotto ja Laffer-käyrä

B) veroaste merkitsee kulutuksen supistumista, jolloin verotuotto on maksimitasoa (piste C) alempana. Toisaalta myös liian matala veroaste (piste A) tuottaa maksimiarvoa (piste C) alemman verotuoton.

Eri maiden väliset hintatasoerot aiheuttavat ostosmatkailua, etenkin, jos kaupan esteitä ei ole. Suomen osalta ostosmatkailua on aiemmin harrastettu lähinnä Ruotsiin. Rajakaupan suunta on vaihdellut lähinnä sen mukaan, kumpi maa on viimeksi devalvoinnut valuuttansa. Ostosmatkailua on harrastettu myös laivaristeilyillä tapahtuneen verovapaan myynnin yhteydessä. Verovapaan myynnin rajoitteet ovat kuitenkin toistaiseksi olleet varsin tiukat, sekä ostettavan tavarán määrän että niin sanotun aikarajoitteen suhteen.

Kuvio 3.2 Rajakaupan vaikutus Laffer-käyrään

Vuoden 1995 alusta myynnin rajoitteiden lieventäminen on lisännyt huomattavasti rajakauppaa varsinkin Venäjälle ja Viroon. Rajakauppa merkitsee eräänlaista substituuettia kotimaiselle tuotteelle ja tästä seuraa tuotteen kysyntäkäyrän siirtyminen alaspäin eli kuviossa (3.2) Laffer-käyrän kaari alenee. Mikäli valtion verokertymä on optimaalinen ennen rajakauppaa, se ei ole sitä rajakaupan aukeamisen jälkeen⁶.

Rajakaupan aukeamisen jälkeen verotulojen maksimointi saavutetaan kuviossa (3.2) pisteessä D, kun se aiemmin saavutettiin pisteessä C. Tämän esimerkin valossa rajakaupan aukeamisen jälkeen valtion kannattaa alentaa alkoholiveroa, jotta päästäisiin valtion verotulojen maksimointiin kyseisen hyödykkeen osalta.

⁶The Gross-Border Purchase of Excise Products, Evidence from Europe and North America, London Economics, 1994

3.1 Kansainvälinen vertailu

Alkoholivero vaihtelee huomattavasti eri maissa. Pohjoismaissa verotus on selvästi EU:n keskimääräistä tasoa korkeampi⁷. Taulukosta (3.1) voidaan lisäksi havaita, että yleensä naapurimaiden välillä verotus on melko samankaltainen. Sen sijaan esimerkiksi Etelä-Euroopan ja Pohjoismaiden välillä verotuksessa on jo huomattavia eroja. Samalla erot maiden alkoholipolitiikassa käyvät hyvin ilmi oheisesta taulukosta.

**Taulukko 3.1 Alkoholivero markoissa
juomalitraa kohden vuonna 1995**

Maa	viina	viini	olut
Luxemburg	25	0	0.3
Ranska	32.1	0	0.5
Espanja	11.9	0	0.5
Saksa	31.2	0	0.5
Kreikka	11.5	0	0.6
Portugali	41.7	0	0.8
Italia	11.8	0	0.9
Sveitsi	46.3	0	0.9
Itävalta	17.4	0	1
Belgia	37.8	2.2	1.1
Alankomaat	34.7	2.9	1.3
Tanska	91	5.1	2.5
Englanti	58.7	10	3.2
Irlanti	64	15.8	4.6
Ruotsi	120.4	17.7	6.7
Suomi	120	18	7.7
Norja	169	24.1	9

lähde: Confederation des Brasseurs du Marche Commun,
Bruxelles, 1995

Taulukko (3.1) selittää hyvin myös niin sanotun rajakaupan muodostumisen eräiden maiden välille. Tanskassa on varsin korkea verotus Saksaan nähden. Myös Englannissa alkoholivero on varsin korkea Ranskaan ja Benelux-maihin nähden.

⁷ Competition between different categories of alcoholic drinks, final report to the intention of European Commission DG XXI, Customs and indirect taxation, Boussard Consultants, 1994

3.2 Kokemuksia alkoholin veron alentamisesta

Tanskalla on pitkät kokemukset alkoholin hintaerojen aiheuttamasta rajakaupasta. Tanska liittyi EU:n jäseneksi vuonna 1973. Runsaan kymmenen vuoden ajan Tanska säilytti alkoholin tuontiin liittyvät tiukat rajoitteet ja rajakauppa pysyi varsin vähäisenä. Vuonna 1985 tuontirajoitteita lievennettiin ja ostosmatkailun myötä esimerkiksi oluen tuonti kymmenkertaistui.

1990-luvun alussa matkustajien tuomien alkoholijuomien määrä vastasi jo runsasta 10 prosenttia⁸ Tanskassa tilastoidun alkoholin kulutuksesta. Tanskan tuontirajoitukset olivat vuodesta 1990 lähtien 10 litraa olutta, 5 litraa mietoja viinejä ja 3 litraa väkeviä viinejä. 100 prosenttisena alkoholina laskettuna Saksasta arvioitiin tuodun noin 5 miljoonaa litraa alkoholijuomia. Viime vuonna matkustajien Suomeen tuoma alkoholimäärä oli samaa suuruusluokkaa.

Laaja alkoholijuomien ympärille muodostunut ostosmatkailu johti Tanskassa alkoholin verotuksen alentamiseen vuosina 1991 ja 1992. Esimerkiksi oluen valmistevero aleni lähes puolella. Vaikka alkoholi on Tanskassa edelleen jonkin verran kalliimpaa kuin Saksassa, matkustajien tuomien alkoholimäärien on arvioitu alentuneen huolimatta tuontirajoitusten tuntuvasta lieventämisestä.

Tällä hetkellä Tanskaan saa tuoda omaan käyttöön 110 litraa olutta, 90 litraa mietoja viinejä ja 20 litraa väkeviä viinejä. Väkevien juomien tuontia on rajoitettu vuoden 1996 loppuun asti siten, että alle 36 tunnin matkalta ei saa tuoda väkeviä juomia lainkaan ja yli 36 tunnin matkalta saada tuoda korkeintaan 1.5 litraa väkeviä alkoholijuomia.

Mikäli Suomi joutuu luopumaan nykyisistä varsin tiukoista alkoholin tuontirajoituksista, on hyvä muistaa, että tällä hetkellä esimerkiksi Suomessa oluen litrahinnassa on 7.7 markkaa valmisteveroa kun Saksassa se on 0.5 markkaa ja Tanskassa 2.5 markkaa (ks. taulukko 3.1). Näillä hintaeroilla on hyvin ymmärrettävää, että ostosmatkailu Tanskaan tai Ruotsiin (mikäli Ruotsi väljentää omia tuontirajoituksiaan) tulee saamaan varsin huomattavat mittasuhteet, jos Suomessa ei reagoida tilanteeseen.

⁸ Österberg, Esa, Onko Tanskan tie meidänkin tiemme? Alkoholipolitiikka 59 (1994) :1

3.3 Alkoholijuomien hinta- ja tulojoustot

Alkoholijuomien hinta- ja tulojoustoilla kuvataan sitä, kuinka hyödykkeen kysyntä muuttuu hyödykkeen hinnan tai tulojen muutokseen. Jos hyödykkeen hinnan nousu ei vaikuta kysyntään, kyseessä on hintajoustamaton hyödyke. Mikäli hinnan nousu vähentää kysyntää, kyseessä on hintajoustava hyödyke.

Mikäli tulojen nousu heijastuu kysynnän kasvuna, hyödykkeen kysyntää kutsutaan tulojoustavaksi. Eri alkoholijuomien joustoja on tutkittu varsin paljon. Erilaisista mallitäsmentyksistä ja tilastointieroista johtuen joustot poikkeavat eri tutkimuksista jonkin verran toisistaan.

$$(3.1) \quad d_q / d_p = \text{hintajousto}$$

jossa

$$d_q = \text{kysynnän muutos, \%}$$

$$d_p = \text{hinnan muutos, \%}$$

$$(3.2) \quad d_q / d_y = \text{tulojousto}$$

jossa

$$d_q = \text{kysynnän muutos, \%}$$

$$d_y = \text{tulojen muutos, \%}$$

Joustoja tarkasteltaessa on muistettava, että parametrit on Suomessa estimoitu ajanjaksolta, jolloin hintojen ja tulojen muutokset ovat olleet suhteellisen pieniä. Varsin keskeinen ky-

Taulukko 3.2. Alkoholijuomien hinta ja tulojoustoja

	hintajoustot	tulojoustot
viina (kotim)	-0.7	0.5
väkevä (ulkom)	-1.5	2.5
viini (kotim.väk)	-0.7	-0.5
viini (ulkom)	-1.1	2
olut IV	-0.1	1.8
olut III	-0.6	2

Lähde: Salo, Maija, (1990), Alkoholijuomien vähittäiskulutuksen analyysi vuosilta 1969 - 1988, Aiko, taloudellinen suunnittelu ja tutkimus, tutkimuseloste No 15, 1990.

symys onkin, ovatko hintajoustot vakioita, jotta niiden avulla voidaan arvioida erisuuruisia hinnanmuutoksia, jotka saattavat olla huomattavasti suurempia, mitä aiemmin on koettu. Kun hinta muuttuu 30 tai 50 prosenttia, pätevätkö tällöin aiemmin estimoidut hintajoustot ?

Koska aiempia havaintoja suurista hinnanmuutoksista ei ole olemassa Suomesta, tämän tutkimuksen yhteydessä ei ole ollut mahdollista testata empiirisesti kysyntäjoustojen vakioisuutta eri hintamuutoksilla. Siksi on jouduttu tekemään oletus, että alkoholin kysynnän hintajousto hyvin suurilla hinnanmuutoksilla on jonkin verran alempi kuin taulukossa 3.2 esitetyt estimaatit. Tähän perustuu myös Laffer-käyrän yhteydessä esitetyt argumentit alkoholin hintajoustoista.

3.4 Alkoholiveron alentamisen vaikutukset kysyntään

Alkoholin valmisteveron alentaminen merkitsee alkoholijuomien halpenemista ja samalla alkoholin kulutuksen kasvua. Lähtökohtana on oluen valmisteveron 50 , 70 ja 90 prosentin aleneminen ja sitä vastaavat hinnan alennukset muissa alkoholijuomissa.

Koska eri alkoholijuomilla on erilainen verorakenne, yhdenmukainen valmisteveron alentaminen muuttaisi oleellisesti alkoholijuomien keskinäisiä hintasuhteita. Esimerkiksi viinan hinnan aleneminen samassa suhteessa oluen kanssa edellyttää väkevien juomien alkoholiveron alentamista vastaavasti noin 33, 46 ja 60 prosenttia (ks. taulukko 3.5). Kaikkien alkoholijuomien hintojen oletetaan alenevan noin 30, 40 ja 50 prosenttia.

Taulukko 3.3 III-oluen hintarakenne ja valmisteveron aleneminen , mk / litra

erä	nykytilanne	valmistevero -50 %	valmistevero -70 %	valmistevero -90 %
tuotantokustannukset.	5.9	5.9	5.9	5.9
valm.vero	7.7	3.8	2.3	0.8
22 prosentin alv	3	2.1	1.8	1.5
oluen hinta kuluttajalle	16.5	11.8	10	8.1

Alkoholin kulutuksen osuus kotitalouksien kulutusmenoista vuonna 1994 oli ennakkotietojen mukaan noin 6 prosenttia. Alkoholituotteiden 30 prosentin hinnan aleneminen vaimen-

Taulukko 3.4 IV-oluen hintarakenne ja valmisteveron aleneminen

erä	nykytilanne	valmistevero -50 %	valmistevero -70 %	valmistevero -90 %
tuotantokustannukset	7.4	7.4	7.4	7.4
valm.vero	8.8	4.4	2.7	0.9
22 prosentin alv	3.6	2.6	2.2	1.8
oluen hinta kuluttajalle	19.8	14.4	12.3	10.1

Taulukko 3.5 Viinan hintarakenne ja valmisteveron aleneminen

erä	nykytilanne	valmistevero -33 %	valmistevero -46 %	valmistevero -60 %
tuotantokustannukset	25.9	25.9	25.9	25.9
valm.vero	120	79.2	64.8	48
22 prosentin alv	32.1	29.6	25.6	20.8
viinan litrahinta (40 %) kuluttajalle	178	134.7	116.3	94.7

taa inflaatiota vajaan 2 prosenttia vuositasolla, eli veron alenemisen suorat vaikutukset lisäävät kotitalouksien ostovoimaa vastaavalla määrällä. Tulojoustopuolteen vaikutukset alkoholin kysyntään jäävät tässä tutkimuksessa kuitenkin marginaalisiksi hintamuutosten aiheuttaman kysynnän kasvuun verrattuna.

Hintajoustopuolteen arvioiminen suurilla hinnanmuutoksilla on vaikeaa, koska havaintoja joustopuolteen vakioisuudesta ei ole saatavilla. Aiemmin esitetyissä⁹ arvioissa hintajoustopuolteen on oletettu asettuvan -0.5:n tuntumaan. Tosin Tanskassa alkoholiveron alennukset 1990-luvun alussa eivät heijastuneet juuri lainkaan esimerkiksi oluen kysynnän kasvuna. Osaltaan tähän saattoi vaikuttaa oluen jo entuudestaan kansainvälisesti ottaen korkea kulutustaso.

Tässä tutkimuksessa alkoholijuomien 30 prosentin hinnan alentamisen yhteydessä hintajoustopuolteen on oletettu oluen osalta -0.4, viinin -0.5 ja viinan -0.5. Näillä oletuksilla alkoholin kysyntä lisääntyy (ks. taulukko 3.6) yhteensä noin 15 - 16 prosenttia.

⁹ Esa Österberg, Jos alkoholipolitiikka murenisi, Alkoholipolitiikka 59 (1994): 2

**Taulukko 3.6. Alkoholin hintojen aleneminen
ja kysynnän kasvu juomaryhmittäin , %**

alkoholi	30 % hinnan aleneminen	40 % hinnan aleneminen	50 % hinnan aleneminen
olut	14	17	19
viinit ja välituotteet	16.5	21	24.5
väkevät	16.5	19	21.5
yht	15	18	20.5

Oletetaan, että hinta- ja tulojoustot eivät ole vakioita. Tällöin hintajoustot alenevat edelleen, mikäli alkoholijuomien hintoja alennetaan 40 ja 50 prosenttia. Tämä merkitsee sitä, että kysyntä kasvaa edelleen vähemmän kuin hinnat alenevat (ks. taulukko 3.6). Esimerkiksi alkoholin hintojen puoliintumisen oletetaan lisäävän alkoholin kulutusta runsaalla 20 prosentilla.

Kuinka paljon tilastoimattomasta kulutuksesta sitten siirtyy tilastoidun piiriin, kun alkoholiverotusta kevennetään? Koska aiempia empiirisiä havaintoja alkoholin hinnanmuutosten vaikutuksista tilastoimattomaan kulutukseen ei ole saatavilla, tilannetta joudutaan lähestymään kuluttajien kustannusfunktion avulla. Ostosmatkailuun vaikuttaa luonnollisesti kuluttajien saama taloudellinen hyöty toisen maan alhaisemmasta hintatasosta. Ostosmatkailu saattaa kohdistua useisiin eri tuotteisiin, kuten alkoholiin, polttoaineisiin, elintarvikkeisiin jne. Mitä pienempi hintatasoero, sitä vähäisempää on ostosmatkailu. Mikäli hintatasoerot tasoittuvat, myös ostosmatkailu käy tarpeettomaksi.

Jotta ostosmatkailu olisi kuluttajalle taloudellisesti kannattavaa toimintaa, hintatasoeron on oltava suurempi kuin matkustuskustannukset. Matkaan kuluva aika on myös monelle kuluttajalle tärkeä kustannuserä, puhumattakaan ostosmatkailuun liittyvistä muista haittatekijöistä (esimerkiksi itärajalla jonottaminen yms.). Erilaisten kustannustekijöiden tarkka kvantifioiminen on kuitenkin mahdotonta.

Nykyisillä tuontirajoituksilla ostosmatkailija säästää alkoholimenoissa muutamia satoja markkoja matkaa kohden. Mikäli tuontirajoituksia lievennetään tilanne muuttuu oleellisesti. Jos suomalainen kuluttaja ostaa Saksasta 110 litraa olutta, 90 litraa viiniä, 20 litraa välituotteita ja 10 litraa viinaa, hän saattaa säästää 7000 - 8000 markkaa Suomesta vastaavaan hankintaan verrattuna. Taulukossa 3.1 esitettyjen alkoholiverotietojen perusteella voidaan laskea, että Suomen valtio menettää samalla valmisteveroina vajaat 4000 markkaa verotu-

loissa. On kuitenkin muistettava, että nykyinenkin ostosmatkailu ja alkoholin salakuljetus vastaavat alkoholimäärää, joka tilastoidun kulutuksen puitteissa toisi valtiolle arviolta runsaan 2 mrd. markan verotulot (ks. taulukko 3.7).

**Taulukko 3.7. Arvio alkoholin verotuloista
juomaryhmittäin vuonna 1995, mrd. markkaa**

Alkoholi	alkoholin verotulot tilastoidusta kulutuksesta	verotulojen menetykset ulkomaantulliaisista ja salakuljetuksesta
III-olut	3.8	-
IV-olut	0.4	0.3
Viinit ja väli tuotteet	1.4	0.3
Viina.	4.2	1.1
Muut.	0.4	-
Salakuljetus		0.5
Yht	10.3	2.2

Tilastoimaton kulutus pitää sisällään myös alkoholin kotivalmistuksen, johon alkoholin verotuksella voidaan olettaa olevan selvästi vaimeammat vaikutukset kuin ulkomaille suuntautuvaan ostosmatkailuun. Tässä tutkimuksessa on jouduttu lähtemään seuraavista yksinkertaistetuista teknisistä oletuksista.

Alkoholin hintojen 30 prosentin alenemisen jälkeen Suomen vähittäismyyntihinnat ovat edelleen selvästi korkeammat kuin ns. 'tax-free' hinnat tai vähittäismyyntihinnat Virossa tai itärajalla. Vain osa tilastoimattomasta kulutuksesta (ks. taulukko 3.8) siirtyy tilastoidun piiriin. 50 prosentin hinnan alennuksen jälkeen vähittäismyyntihinnat ovat lähes Saksan tasolla ja varsin lähellä 'tax-free' hintoja. Tuolloin kotitalouksien ostosmatkailu ei enää ole taloudellisesti kannattavaa.

**Taulukko 3.8 Arvio tilastoimattoman kulutuksen
osuudesta tilastoidusta kulutuksesta , prosenteissa**

Alkoholi	vuosi 1995	30 % hinnan aleneminen	40 % hinnan aleneminen	50 % hinnan aleneminen
Olut	8	7	5	3
Viinit	65	60	55	50
Väkevät	35	30	27	18
yht	27	21	18	12

Matkoilta arvioidaan tuotavan jonkin verran alkoholijuomia, muun muassa erikoistuotteita. Kotona oletetaan valmistettavan edelleen jonkin verran alkoholia, esimerkiksi kotiviinin valmistus on usein harrastusluonteista. Sen vuoksi kotiviinin osuus tilastoidusta viinin kulutuksesta pysyy varsin korkeana. Kuvioissa (3.3) ja (3.4) on esitetty alkoholin verotuksen alentamisen vaikutukset eri juomaryhmien kulutukseen. Vertailukohtana on esitetty kulutuksen taso muissa pohjoismaissa.

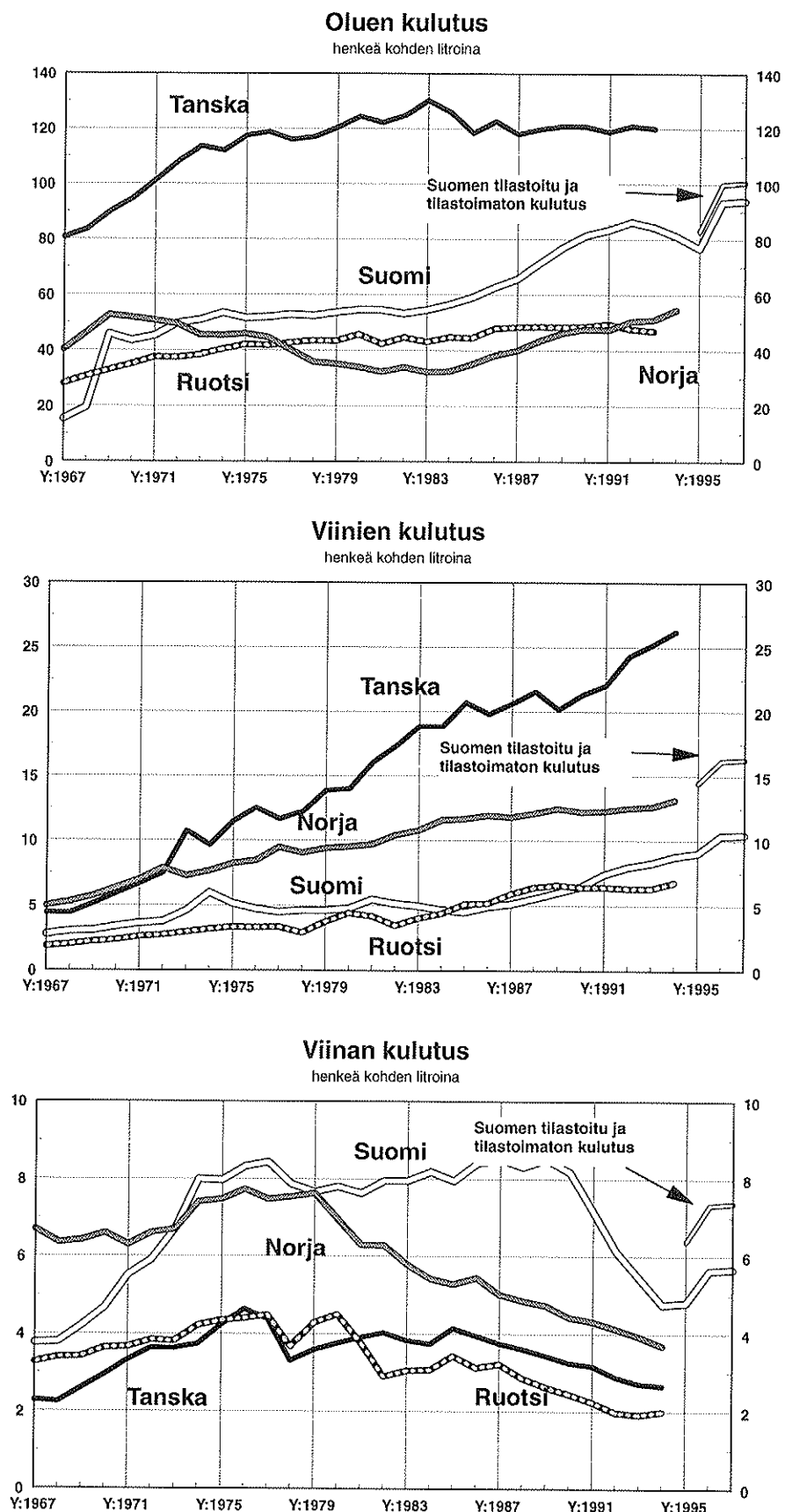
Edellä arvioitiin osan tilastoimattomasta kulutuksesta siirtyvän tilastoidun kulutuksen piiriin, jos alkoholijuomien hintoja tuntuvasti alennetaan. Viime vuonna valtio menetti laskennallisesti runsaat 2 mrd. markkaa ostosmatkailun ja alkoholin salakuljetuksen vuoksi. Karkean arvion mukaan valtion verotulot kasvaisivat noin 0.5 - 1 mrd. markkaa, mikäli osa tilastoimattomasta kulutuksesta siirtyisi taulukon 3.8 mukaisesti tilastoidun ja verotetun kulutuksen piiriin.

Mikäli alkoholin tuontirajoitukset puretaan EU:n normaalin käytännön mukaisiksi ja alkoholin hinnat pidetään Suomessa ennallaan, alkoholin vähittäis- ja anniskelumyynti supistuisivat selvästi. Kuinka paljon tilastoimaton kulutus lisääntyisi riippuu pitkälti Ruotsin hintapolitiikasta. Jos Ruotsi säilyttää tuontirajoitteet, halvempaa alkoholia jouduttaisiin hakemaan Saksasta ja Tanskasta. Laivaristeilyt Tanskaan ja Saksaan saisivat aivan uudet piirteet.

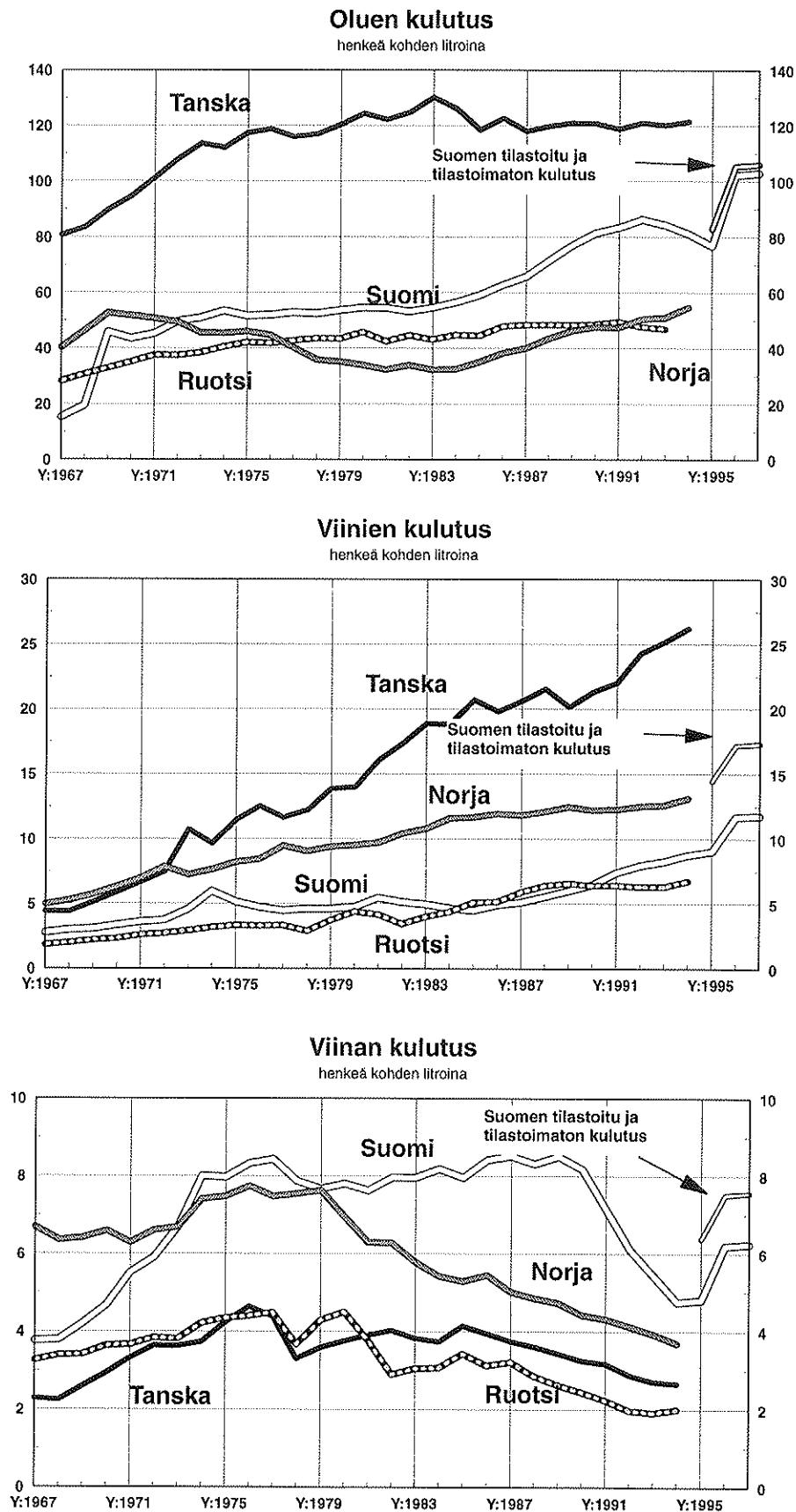
Vuoden 1996 alussa Gallupin tekemän haastattelun mukaan joka kolmas matkustaja olisi valmis lisäämään alkoholin tuontia, mikäli tuontisäännöksiä lievennetään. Vuonna 1995 kotitalouksien tuomiset olivat 5.2 milj.litraa abs.alkoholia. Väljempien tuontirajoitusten myötä tuomiset saattaisivat lisääntyä jopa 10 milj.litraan abs.alkoholia. Lisäksi halpa alkoholi houkuttaisi ammattimaiseen alkoholintuontiin ja lisäisi laitonta vähittäismyyntiä Suomessa. Tilastoimattoman kulutuksen kasvu vähentäisi tässä tilanteessa selvästi kotimaista verollisen alkoholin kysyntää.

Kuinka paljon valtio sitten menettäisi verotuloja? Aiemmin arvioitiin valtion menettäneen viime vuonna noin 0.5 - 1 mrd.markkaa verotuloja. Hyvin karkean arvion mukaan menetykset olisivat 1.5 mrd.markan tuntumassa EU:n väljempien tuontirajoitusten vallitessa, jos alkoholin hinta pysyy Suomessa entisellään.

Kuvio 3.3 Alkoholijuomien 30 prosentin hinnan aleneminen ja kysynnän kasvu

Kuvio 3.4 Alkoholijuomien 50 prosentin hinnan aleneminen ja kysynnän kasvu

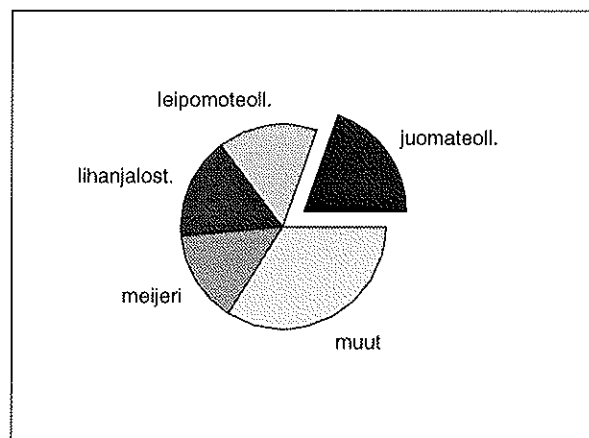

4. Juomateollisuus

4.1 Tuotanto ja työllisyys

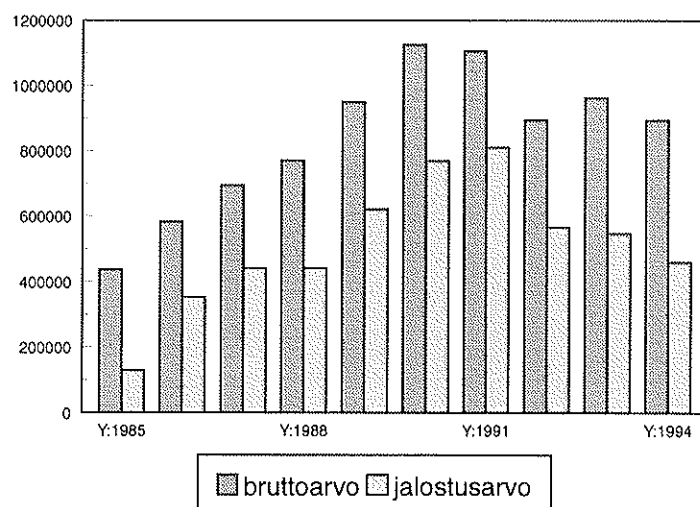
Elintarvike-, juoma- ja tupakkateollisuus tuottaa noin 10 prosenttia koko teollisuuden arvonlisäyksestä. Juomateollisuus on jalostusarvoltaan yksi suurimmista elintarviketeollisuuden toimialoista. Juomateollisuuden jalostusarvo oli vuonna 1994 noin 2 mrd. markkaa, lähes vastaavan suuruiseen arvonlisäykseen yltävät leipomoteollisuus, lihanjalostus ja meijeriteollisuus.

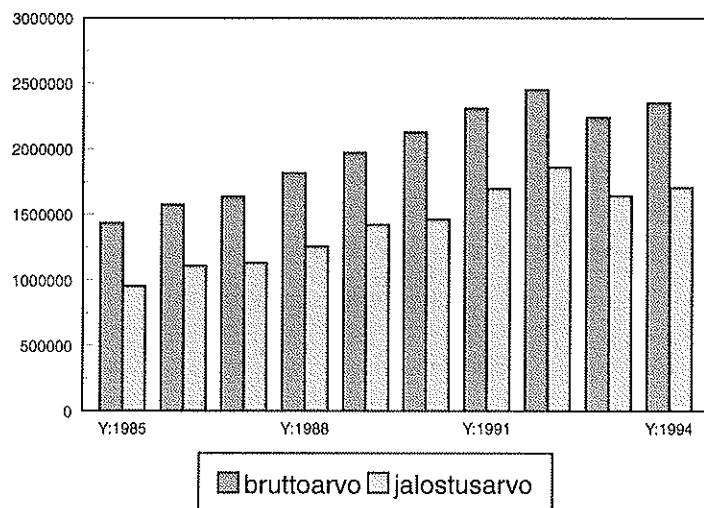
Kuvio 4.1 Juomateollisuuden osuus elintarvike-, juoma- ja tupakkateollisuudesta

Juomateollisuuden tuotanto on laman aikana selvästi alentunut. Erityisesti väkijuomien kysyntä on vähentynyt. Mallasjuomien kysyntä notkahti vuonna 1993, mutta vuosi 1994

Kuvio 4.2 Väkijuomien valmistus

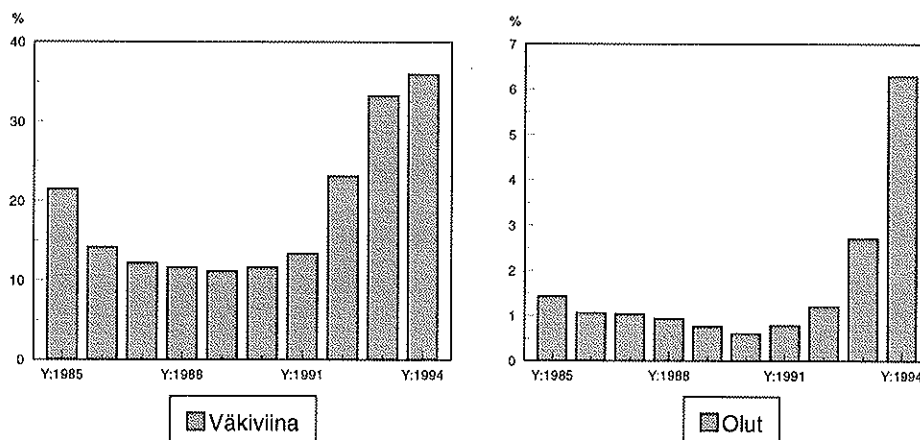

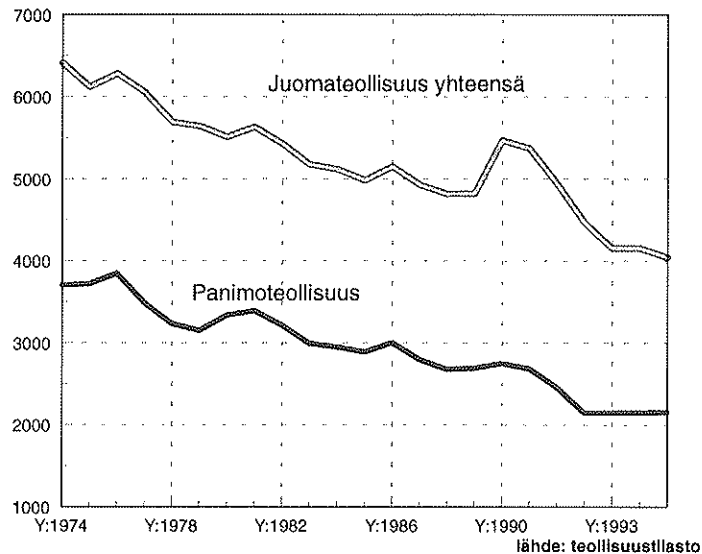
Kuvio 4.3 Mallasjuomien valmistus, mk

näytti jo lievää elpymistä (ks. kuvio 4.3). Vuonna 1995 tuotannon arvioidaan pysyneen lähes edellisen vuoden tasolla.

Sekä väkijuomien että mallasjuomien vientiosuus tuotannosta on selvästi kasvanut muutama viime vuoden aikana. Erityisesti mallasjuomien vientiosuus on voimakkaassa nousussa, vuonna 1995 oluen vienti lähes kaksinkertaistui. Tähän on osaltaan vaikuttanut verottaman alkoholin saatavuuden paraneminen lähialueilla, itärajalla ja muun muassa Virossa. Suomalaisien lisääntyneet matkailuostokset ovat toistaiseksi kohdistuneet hyvin pitkälti nimenomaan suomalaiseen alueeseen.

Kansainvälisesti vertailtuna Suomessa ulkomaisen oluen osuus tilastoidusta kulutuksesta

Kuvio 4.4 Juomien vientiosuus tuotannosta

Kuvio 4.5 Työvoima juomateollisuuden toimialoilla

on erittäin pieni. 1990-luvun alussa tuontioluen osuus on ollut noin 3 prosenttia.

Elintarvike- juoma- ja tupakkateollisuudessa työskentelee runsaat 10 prosenttia koko teollisuuden työvoimasta, eli 44 000 henkilöä. Juomateollisuus työllistää teollisuustilaston mukaan suoranaisesti 4000 henkilöä, toimihenkilöt mukaan lukien vajaat 5000 henkilöä.

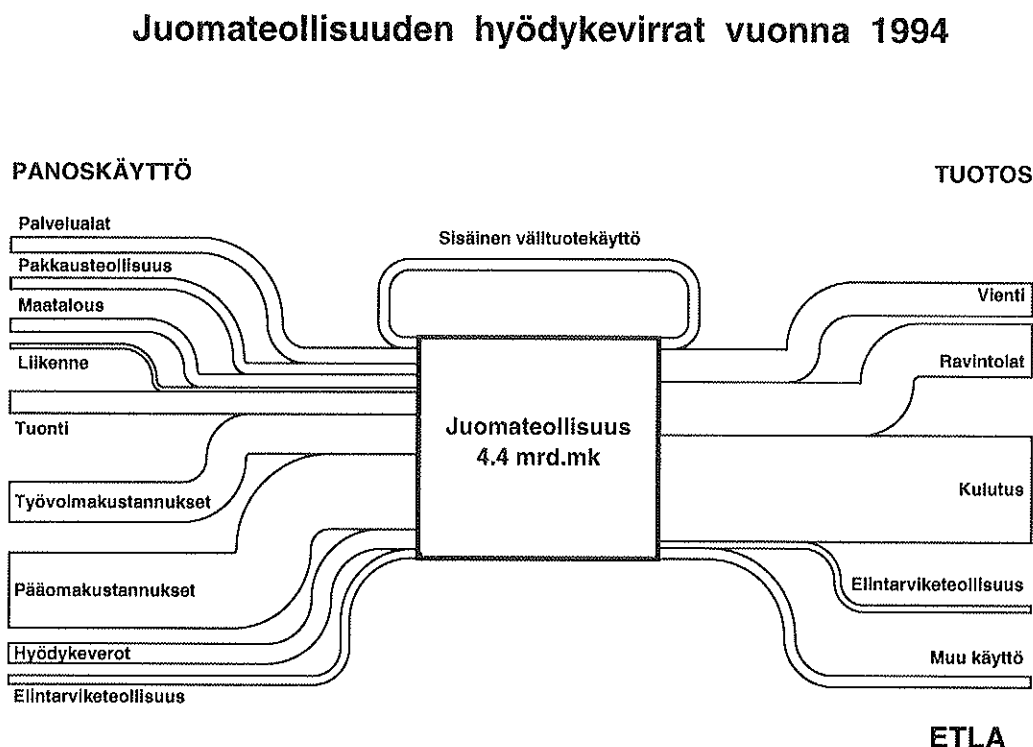
4.2 Juomateollisuuden sidokset muille toimialoille

Juomateollisuus on käyttämiensä erilaisten tuotantopanosten puitteissa sidoksissa moniin eri toimialoihin. Juomateollisuus käyttää panoksina runsaasti maatalouden tuotteita, erityisesti sokeria ja viljaa. Myös pakkausteollisuuden ja liike-elämää palvelevien toimialojen panoksia tarvitaan juomateollisuuden tuotannossa.

Sidokset palvelutoimialoille liittyvät lähinnä lopputuotteen erilaisiin jakelupalveluihin, kuten liikenne-, anniskelu- ja vähittäiskauppapalveluihin. Juomateollisuuden jakelupalveluihin voidaan myös yhdistää erilaiset asiantuntijapalvelut ja mainonta.

Tilastokeskuksen panos - tuotostaulun avulla voidaan tarkastella lähemmin juomateollisuuden tuotantoon tarvittavien panosten keskinäisiä suhteita ja toisaalta juomateollisuuden tuotteiden loppukäyttöä. (ks. kuvio 4.6). Hyvin huomattava osa (noin 45 prosenttia) juomateollisuuden tuotannosta käytetään panoksina muilla toimialoilla.

Kuvio 4.6 Juomateollisuuden käyttämät panokset ja tuotos

Juomateollisuuden käyttämien tuotantopanosten avulla voidaan arvioida kysynnän kasvun vaikutuksia muille toimialoille, muun muassa tarvittavaa työpanosta. Juomateollisuuden tuotannossa käyttämät panokset ovat etupäässä kotimaisia, ainoastaan noin 10 prosenttia tuotantopanoksista tuodaan ulkomailta.

Mikäli tuontirajoituksia puretaan ja samalla alkoholiverotusta ei lasketa, juomateollisuuden kilpailuasema heikkenee ja tuotannon määrää joudutaan supistamaan. Vaikutukset leviävät luonnollisesti paitsi niille toimialoille, jotka tuottavat panoksia juomateollisuudelle, myös lopputuotteita käyttäville aloille, kuten vähittäiskauppaan, ravintoloihin, jne. Vaikutukset näkyisivät sekä tuotannon supistumisena että työllisyyden vähenemisenä.

4.2.1. Panimoteollisuus

Panimoteollisuuden teollinen bruttoarvo oli vuonna 1994 vajaat 3 mrd. markkaa eli 68 prosenttia koko juomateollisuuden bruttoarvosta. Panimoteollisuuden hyödykevirrat eivät oleellisesti poikkea kuviossa 4.6 esitetystä koko juomateollisuuden hyödykevirroista.

Samoin kuin koko juomateollisuus, myös panimoteollisuus on maltaiden valmistuksen kautta vahvasti sidoksissa maatalouteen. Panimoteollisuuden käyttämistä tuotantopanoksista vajaat 10 prosenttia tulee maltaiden valmistuksesta. Toinen varsin merkittävä tuotantopanos liittyy koneiden, kulkuneuvojen ja laitteiden sekä kiinteistöjen vuokraamiseen. Näiden vuokrapalveluiden osuus tuotantopanoksista on yhteensä runsaat 10 prosenttia.

Muilta elintarviketeollisuuden aloilta tärkein sidosryhmä liittyy sokerin valmistukseen. Panimoteollisuuden tuotantopanoksista sokerin osuus noin 5 prosenttia, josta osa Tilastokeskuksen tilastojen mukaan tuodaan ulkomailta. Prosessiteollisuuden osalta tärkeimmät sidokset ovat metalli- ja muovipakkausten sekä lasituotteiden valmistuksessa.

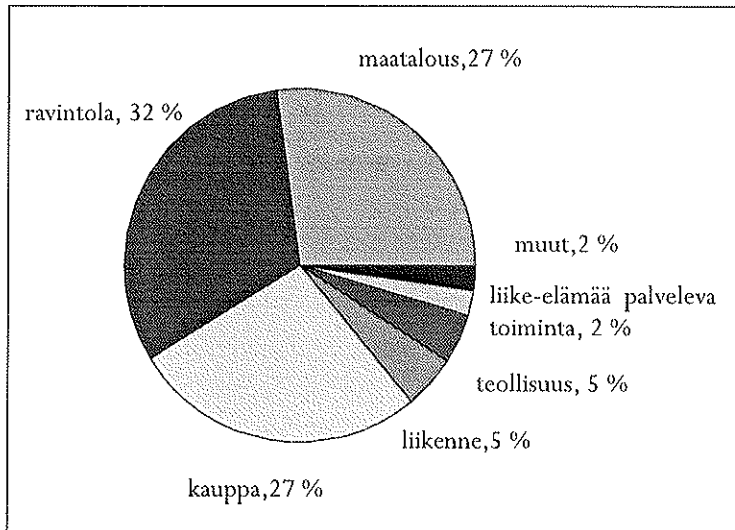
Panimoteollisuuden käyttämien tuotantopanosten avulla arvioituna panimoteollisuus työllistää maataloudessa laskennallisesti noin 6000 henkilöä. Teollisuuden toimialoilla (pl. juomateollisuus) panimoteollisuuden työllistävä vaikutuksen arvioidaan olevan tällä hetkellä tuhat henkilöä, lähinnä pakkausteollisuudessa ja sokerin valmistuksessa. Vähäiset työllistävät vaikutukset johtuvat siitä, että prosessiteollisuudelle on tyypillistä tuotannon pääomavaltaisuus.

Sen sijaan panimoteollisuuden työllistävä vaikutus heijastuu selvemmin palvelutoimialoilla. Laskennallisesti työllistyy hotelli- ja ravitsemusaloilla noin 6000 - 7000 henkilöä. Toinen varsin merkittävä panimoteollisuuteen sidoksissa oleva toimiala on vähittäiskauppa, jossa tällä hetkellä toimii yhteensä runsaat 100 000 henkilöä. Alkoholijuomien osuus vähittäiskaupan myynnistä on noin 4 prosenttia, joten laskennallisesti toimialan voidaan ajatella työllistävän runsaat 4000 henkilöä.

Panimoteollisuus on lisäksi sidoksissa liikenteeseen ja liike-elämää palveleviin toimialoihin. Jakeluverkko sekä esimerkiksi erilaiset laivaristeilyt ovat työllisyyden kannalta tärkeimmät liikenteen toimialat. Lisäksi erilaisia liike-elämän palveluita panimoteollisuus käyttää kiinteistön hoidossa, mainoksissa, teleliikenteessä, tutkimus- ja kehitystyössä, tietojenkäsittelypalveluissa, jne. Yhteensä panimoteollisuus työllistää suoranaisesti muille toimialoille noin 20 000 - 25 000 henkilöä. Välillisesti, esimerkiksi julkisen hallinnon ja terveysten palveluiden kautta työllisyysvaikutukset ovat huomattavasti suuremmat. Näitä välillisiä vaikutuksia ei tämän tutkimuksen puitteissa ole ollut mahdollista selvittää.

Korostettakoon, että edellä esitetyt työllistävät vaikutukset on arvioitu panimoteollisuuden hyödykevirtojen avulla ja ovat luonteeltaan laskennallisia.

Kuvio 4.7 Laskennalliset työllisyysvaikutukset muille toimialoille (prosenttiosuuksina)

Kuviossa 4.7 on esitetty panimoteollisuuden laskennalliset työllisyysvaikutukset eri toimialoille prosenttiosuuksina. Yli puolet työllistävästä vaikutuksesta kohdistuu vähittäiskauppaan sekä ravitsemus- ja majoitustoimialoille. Sen sijaan teollisuuteen (pl. juomateollisuus) työllisyysvaikutukset jäävät suhteellisen vähäisiksi.

Tuotantovaikutukset eri toimialoille seuraavat pitkälti työllistämisaikutuksia. Päätoimialoittain tarkasteltuna tuotantovaikutukset jäävät yleensä melko vähäisiksi, sillä panimoteollisuuden käyttämien panosten suhde kyseisen toimialan kokonaistuotokseen on yleensä melko pieni. Keskeiset tuotantovaikutukset näkyvät palvelutoimialoilla, etenkin ravitsemus- ja majoitustoimialoilla sekä kaupan toimialalla. Koko tehdasteollisuuden arvonlisäyksestä panimoteollisuuden osuus on noin 2 prosenttia.

Mikäli alkoholin tuontirajoituksia väljennetään, mutta valmistevero pidetään ennallaan, panimoteollisuuden kilpailuedellytykset kaventuvat. Tämä johtaa tuotannon supistumiseen. Jos tuotanto esimerkiksi puoliintuu, se merkitsee edellä esitettyjen työllisyysvaikutusten puitteissa runsaan 10 000 työpaikan menetystä. Tämä kaventaisi valtion tuloveroa noin 0.4 mrd.markalla ja samalla työttömyysturvamenot kasvavat.

5 Alkoholiveron alenemisen makrotaloudelliset vaikutukset

Alkoholin verotuksen alenemisen makrotaloudellisia vaikutuksia on seuraavassa tarkasteltu ETLAssa käytössä olevan panos-tuotosmallin sekä ETLAn kokonaistaloudellisen mallin avulla. Vaikutusten selvittämiseksi on jouduttu tekemään muutamia yksinkertaistavia oletuksia, joista tärkein liittyy rahoitusmarkkinoihin. Tutkimuksessa oletetaan, ettei alkoholin valmisteveron aleneminen heijastu rahoitusmarkkinoille esimerkiksi korko- tai valuuttakurssihäiriöinä.

Muutaman viime vuoden aikana on käynyt selvästi ilmi, ettei rahoitusmarkkinoiden reaktioita eri tilanteissa ole pystytty riittävällä tarkkuudella ennakoimaan. Todennäköisesti valtion verotulojen odotettu väheneminen ja budjettialijäämän kasvu saattaisivat heijastua korkojen jonkin asteisena nousuna ja / tai valuuttakurssin heikkenemisenä.

5.1 Kokonaistaloudellisen mallin tulokset

Kotitalouksien kuluttaman alkoholin osuus kulutusmenoista oli vuosina 1994 - 1995 noin 6 prosenttia. Vaikutukset inflaatioon saadaan kertomalla alkoholin kulutusosuus alkoholin hinnan alenemista kuvaavalla prosenttiluvulla. Hintavaikutuksia on seuraavassa arvioitu kulutuksen implisiittisen hintaindeksin avulla. Korostettakoon, että alkoholiveron alentaminen ei vaikuta Suomen Pankin niin sanottua pohjainflaatiota kuvaavaan indikaattoriin (pohjainflaatiossa ei ole mukana asuntojen hintoja eikä veroluonteisia maksuja).

Esimerkiksi valmisteveron aleneminen 50 prosenttia merkitsee lopputuotteen noin 30 pro-

Taulukko 5.1. Alkoholin hinnan aleneminen ja inflaatio

	30 % hinnan aleneminen	40 % hinnan aleneminen	50 % hinnan aleneminen
vaikutus kulutuksen hintaan	-1.8 %	-2.4 %	-3 %

sentin halpenemista, joten inflaatio hidastuu tämän toimenpiteen johdosta 1.8 prosenttiyksikköä ensimmäisenä vuotena. Taulukossa (5.1) on esitetty inflaatiovaikutukset vaihtoehtoisilla valmisteveron alenemisprosentteilla.

Lähtötilanteeseen verrattuna alemmat hinnat merkitsevät kotitalouksien ostovoiman kasvua. Ilman niin sanottuja kerrannaisvaikutuksia reaaliostovoima lisääntyy inflaation hidastumisen verran. Ostovoiman kasvu lisää kulutuskysyntää. Koska eri vaihtoehtoisissa alkoholien hintajoustoksi on arvioitu noin -0.5, puolet kysynnän kasvusta kohdistuu muihin kuin alkoholituotteisiin.

Alkoholien kysynnän kasvun vaikutukset tuontiin ovat melko vähäiset, sillä alkoholien kulutus painottuu kotimaisiin tuotteisiin. Muun kulutuskysynnän kasvusta noin 30 prosenttia arvioidaan kohdistuvan tuontitavaroihin. Valtaosa kysynnän lisäyksestä kohdistuu kotimaahan, mikä vaikuttaa myös investointien kasvuun. Investoinnit tarvitsevat puolestaan jonkin verran tuontipanoja.

Kulutuskysynnän ja investointien kasvu merkitsevät työvoiman kysynnän kasvua, jolloin kotitalouksien ostovoima kasvaa hivenen inflaation hidastumista enemmän. Työpanoksen kasvuksi arvioidaan 10 000 - 20 000 henkilöä.

Taulukko 5.2. Alkoholien hinnan aleneminen ja ostovoiman kasvu

muuttuja	30 % hinnan aleneminen	40 % hinnan aleneminen	50 % hinnan aleneminen
työpanoksen lisäys	0.5 %	0.8 %	1.2 %
reaalisen ostovoiman kasvu	1.8 %	2.6 %	3.2 %

Kokonaistaloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on seuraavissa malliajoissa oletettu, ettei valmisteveron alenemista korvata kiristämällä muuta verotusta.

Taulukoissa 5.3 - 5.5 on esitetty valmisteveron alenemisen vaikutukset keskeisiin huoltotase-muuttujiin. Verokevennyksellä on välittömien vaikutusten lisäksi myös dynaamisia vaikutuksia, joita ETLAn kokonaistaloudellisella mallilla on hahmotettu kahden vuoden pituiselle periodille.

Taulukko 5.3 Alkoholin hinnan 30 prosentin alenemisen vaikutukset, %-yksikköä

erä	periodi 1 kontribuutio ko. muuttujaan	periodi 2 kontribuutio ko. muuttujaan
bkt	1	0
tuonti	0.4	0.3

vienti	0	0
investoinnit	1.2	0.7
kulutusmenot	1.2	0.1
yksityiset kulutusmenot	1.7	0.1
julkiset kulutusmenot	0	0

Taulukko 5.4 Alkoholin hinnan 40 prosentin alenemisen vaikutukset, %-yksikköä

erä	periodi 1 kontribuutio ko. muuttujaan	periodi 2 kontribuutio ko. muuttujaan
bkt	1.3	0.2
tuonti	0.6	0.4

vienti	0	0
investoinnit	1.5	0.9
kulutusmenot	1.9	0.1
yksityiset kulutusmenot	2.4	0.1
julkiset kulutusmenot	0	0

Huom. kontribuutiolla tarkoitetaan hinnan alennuksen vaikutusta kyseiseen muuttujaan prosenttiyksikkönä ilmaistuna.

Taulukko 5.5 Alkoholin hinnan 50 prosentin alenemisen vaikutukset, %-yksikköä

erä	periodi 1 kontribuutio ko. muuttujaan	periodi 2 kontribuutio ko. muuttujaan
bkt	2.1	0.3
tuonti	0.7	0.5

vienti	0	0
investoinnit	2.3	1.8
kulutusmenot	2.3	0.1
yksityiset kulutusmenot	3.2	0.2
julkiset kulutusmenot	0	0

Huom. kontribuutiolla tarkoitetaan hinnan alennuksen vaikutusta kyseiseen muuttujaan prosenttiyksikkönä ilmaistuna.

Alkoholin hinnan aleneminen heijastuu hyvin selvästi kokonaistuotantoa lisäävästi. Hintojen 30 prosentin aleneminen vauhdittaa tuotantoa runsaalla prosentilla. Vastaavasti 50 prosentin alkoholin hinnan aleneminen vauhdittaa tuotantoa noin 2 prosentilla.

Kysyntäeristä yksityiset kulutusmenot kasvavat voimakkaimmin. Sen lisäksi myös investoinnit lisääntyvät varsin selvästi. Erityisesti investointien käynnistyminen heijastuu niin sanottuina dynaamisina vaikutuksina seuraavina vuosina, eli valmisteveron aleneminen vaikuttaa vielä seuraavana vuonna lähinnä kulutusmenojen ja investointien kasvuna.

Valmisteveron aleneminen vaikuttaa myös talouden tasopainomuuttujiin. Aiemmin on tuotu esille veron alenemisen vaikutukset inflaatioon ja työllisyyteen. Taulukoissa 5.6 - 5.8 on esitetty lisäksi vaikutukset vaihtotaseeseen ja valtion verotuloihin.

Kotimaisen kysynnän kasvu lisää jonkin verran tuontia, jolloin vaihtotase on eri vaihtoehdoissa jonkin verran heikompi lähtötilanteeseen verrattuna. Työllisyys kohenee kokonaistuotannon kasvun myötä.

Erityisen mielenkiintoinen on valmisteveron alenemisen vaikutukset valtion tuloihin. Veron aleneminen 50 prosenttia vähentää välittömästi valtion verotuloja noin 2.5 mrd. markalla. Alkoholijuomien kysynnän lisäys tuo kuitenkin mukanaan 0.5 miljardin markan verotulot.

Taulukko 5.6 Alkoholin hinnan 30 prosentin alenemisen vaikutukset vaihtotaseeseen ja verotuloihin, mrd.mk

muuttuja	1 periodi muutos lähtötilan- teeseen	2 periodi muutos lähtötilan- teeseen
vaihtotase, mrd. mk	- 0.7	-2
valtion välil.verot, mrd. mk	-1.9	-1.8
valtion tuloverot, mrd. mk	0.4	0.8

Taulukko 5.7 Alkoholin hinnan 40 prosentin alenemisen vaikutukset vaihtotaseeseen ja verotuloihin, mrd.mk

muuttuja	1 periodi muutos lähtötilan- teeseen	2 periodi muutos lähtötilan- teeseen
vaihtotase, mrd. mk	- 1.1	-1.3
valtion välil.verot, mrd. mk	-3.2	-3
valtion tuloverot, mrd. mk	0.6	1.5

Taulukko 5.8 Alkoholin hinnan 50 prosentin alenemisen vaikutukset vaihtotaseeseen ja verotuloihin, mrd.mk

muuttuja	1 periodi muutos lähtötilan- teeseen	2 periodi muutos lähtötilan- teeseen
vaihtotase, mrd. mk	- 1.4	-2.3
valtion välil.verot, mrd. mk	-4.6	-4.2
valtion tuloverot, mrd. mk	0.9	2.1

Yksityisten kulutusmenojen kasvu lisää osaltaan myös valtion välillisiä verotuloja, sillä tavaroiden ja palveluiden arvonlisävero on tällä hetkellä 22 prosenttia. Lisäksi erilaisia hyödykeveroja joudutaan maksamaan polttoaineista, henkilöautoista jne. Kulutusmenojen kasvu tuo mukanaan noin 0.5 miljardin välillisten veron kasvun. Työllisyystilanteen kohteneminen merkitsee valtion tuloveron kasvua jne.

Kaiken kaikkiaan ensimmäisellä periodilla valtion verotulot olisivat ensimmäisessä vaihtoehdossa noin 1.5 miljardia alemmat perusvaihtoehtoon nähden. Dynaamisten vaikutusten johdosta toisella periodilla valtion verotulot olisivat noin miljardin lähtötilannetta pienemmät.

Sen sijaan alkoholijuomien 50 prosentin aleneminen tuottaa ensimmäisellä periodilla noin 3.7 miljardin verotulojen alenemisen. Toisella periodilla verokertymä on lähtötilanteeseen nähden noin 2.5 mrd. markkaa heikompi.

Taulukoissa 5.6 - 5.8 ei ole huomioitu sitä, että osa tilastoimattomasta alkoholin kulutuksesta tulee tilastoidun ja verotetun kulutuksen piiriin. Luvussa 3 arvioitiin tämän lisäävän valtion verotuloja noin 0.5 - 1 mrd. markalla, mikäli vertailukohtana pidetään vuoden 1995 tilastoimatonta kulutusta.

Taulukko 5.9 Alkoholin hinnan alenemisen vaikutukset verotuloihin (ml. siirtymä tilastoimattomasta kulutuksesta), mrd.mk

valtion verotulot, mrd. markkaa	1 periodi muutos lähtötilan- teeseen	2 periodi muutos lähtötilan- teeseen
30 prosentin hinnan aleneminen	-1	-0.5
40 prosentin hinnan aleneminen	-2	-0.9
50 prosentin hinnan aleneminen	-2.7	-1.1

ETLAn mallisimulointien perusteella alkoholin hinnan 30 prosentin aleneminen alentaa valtion verokertymää puolella miljardilla, mikäli huomioon otetaan talouden kerrannaisvaikutukset ja tilastoimattomassa kulutuksessa tapahtuvat siirtymät. Sen sijaan alkoholin hinnan 40 ja 50 prosentin alentaminen vähentävät tarkasteluperiodilla valtion verokertymää noin yhdellä miljardilla. Työllisyys kohenee noin 10 000 - 20 000 henkilöllä eri vaihtoehtoissa kotitalouksien ostovoiman kasvusta riippuen.

On toki muistettava, että tarkastelussa ei ole otettu huomioon rahoitusmarkkinoiden reaktioita. Tällöin talouden kasvunäkymät saattaisivat olla selvästi heikommat, sillä odotettavissa oleva korkotason nousu jarruttaisi investointeja ja saattaisi vaikuttaa esimerkiksi kotitalouksien säästämisastetta nostavasti.

Mikäli vertailukohtana pidettäisiin tilannetta, jossa alkoholin valmistevero pidetään ennallaan, mutta tuontirajoituksia lievennetään EU:n normaalin käytännön mukaisiksi, valtio menettäisi verotuloja alkoholin verollisen kulutuksen supistumisen vuoksi arviolta noin 1.5 markkaa. Tämän lisäksi tuotannon supistuminen juomateollisuudessa ja siihen sidoksissa olevilla toimialoilla merkitsisi työpaikkojen ja samalla tuloverojen menetyksiä. Kokonaisuudessaan veromenetykset lähestyisivät 2 mrd. markkaa.

6. Yhteenveto

Alkoholin tilastoimaton kulutus oli vuonna 1995 lähes kolmannes tilastoidusta alkoholin kulutuksesta. Erityisen voimakkaasti edelliseen vuoteen verrattuna lisääntyivät kotitalouksien tuomat alkoholijuomat ulkomailta. Voidaan puhua jo alkoholin ympärille muodostuneesta ostosmatkailusta etenkin itäraajalla ja myös Viroon suuntautuvilla matkoilla.

Valtio menetti viime vuonna pelkästään alkoholin salakuljetuksen ja laillisen ostosmatkailun yhteydessä laskennallisesti lähes 2 miljardia markkaa verotuloja. Lisääntynyt salakuljetus ja ostosmatkailu johtuvat EU:n jäsenyyden myötä alkoholin tuontirajoitusten väljentymisestä ja muun muassa EU-maiden välisten tullitarkastusten osittaisesta purkamisesta.

Vuonna 1996 Suomessa on edelleen alkoholin tuontiin liittyvät siirtymäajan poikkeusmääräykset. Vuonna 1997 on mahdollista, että alkoholin tuontirajoitukset EU-maista väljenevät edelleen. EU:n normaalit alkoholin tuontirajoitukset ovat moninkertaiset nykyisiin Suomessa käytettäviin rajoituksiin verrattuna. Viime vuoden kokemusten perusteella alkoholin tuonti saisi tuolloin aivan uudet mittasuhteet.

Ostosmatkailun huomattava lisääntyminen kaventaisi kotimaisen panimoteollisuuden tuotantoa ja samalla valtion alkoholin kulutuksen saamat verotulot huomattavasti alenisivat. Viime vuonna ostosmatkailu lisäsi oleellisesti varsinkin kotimaisen oluen vientiä, mutta rajoitusten purkaminen ja ostosmatkailun laajeneminen EU-maihin lisäisi epäilemättä myös kohtuuhintaisen ulkomaisten tuotteiden kysyntää.

Rajakaupan käynnistyminen merkitsee käytännössä alkoholin hintajouaston alenemista. Aiemmin niin sanotun Laffer-käyrän yhteydessä todettiin, että mikäli valtio pyrkii maksimoimaan verotuotonsa, alkoholiveroa tulisi alentaa (olettaen, että lähtötilanteessa ollaan maksimissa). Samalla varmistettaisiin panimoteollisuuden kilpailuedellytykset.

Negatiivisena seurauksena alkoholin kysynnän kasvu merkitsisi niin sanottujen ulkoisvaikutusten lisääntymistä, esimerkiksi alkoholisairaudet yleistyisivät jne. Tosin alkoholin tilastoimaton kulutus kasvoi tuntuvasti jo viime vuonna tuontirajoitusten lievenemisen vuoksi. Tuontirajoitusten edelleen lieventäminen ja laajamittainen ostosmatkailu saattaisivat muodostua myös eräänlaiseksi liiketoiminnaksi ja johtaisi alkoholin laittomaan vähittäismyyntiin.

Alkoholin valmisteveron aleneminen vaikuttaisi positiivisesti kansantalouden aktiviteet-

tiin. Kokonaistuotanto lisääntyisi selvästi kotimaisen kysynnän kasvun vuoksi. Mallisimuloinneissa myös vaikutukset investointeihin olisivat positiiviset. Makrotaloudellisia vaikutuksia arvioitaessa jouduttiin kuitenkin tekemään oletus, etteivät rahamarkkinat reagoisi valtion verotulojen vähenemiseen eikä veromenetyksiä kompensoitaisi.

Mikäli korkotaso ja valuuttakurssit pysyisivät ennallaan ja osa tilastoimattomasta kulutuksesta siirtyisi tilastoidun kulutuksen piiriin, valtion verotulot alenisivat tarkasteluperiodilla 0.5 mrd. markkaa alkoholijuomien 30 prosentin hinnan alenemisen seurauksena. Kulutus-kysynnän kasvu ja työllisyyden kohentuminen kompensoisivat osan välittömien verotulojen menetyksistä. Sen sijaan 40 ja 50 prosentin alkoholin hinnan alennusten yhteydessä valtion verotulot supistuvat (ks. taulukko 5.9) noin miljardilla markalla.

Veron aleneminen jarruttaisi inflaatiota 2 -3 prosenttiyksiköllä. Nykyisessä taloustilanteessa, jossa on runsaasti vapaata kapasiteettia ja korkea työttömyysaste, kysynnän kasvu ei aiheuttaisi inflaatiopaineita. Työllisyys kohentuisi muutamalla kymmenellä tuhannella henkilöllä. Lisääntynyt tuonti kaventaisi kuitenkin vaihtotaseen ylijäämää muutamalla miljardilla markalla.

Mikäli valtio kiristäisi alkoholin valmisteveron alenemisen yhteydessä muuta verotusta siten, että kotitalouksien ostovoima pysyisi ennallaan, kokonaistaloudelliset vaikutukset jäisivät vähäisiksi. Kotitalouksien kulutusrakenne muuttuisi siten, että alkoholin kulutusosuus selvästi kasvaisi. Muut kulutusmenot supistuisivat. Kokonaisuudessaan kotimainen kysyntä ei kasvaisi ja työllisyysvaikutukset jäisivät merkityksettömiksi. Kuitenkin tällä tavalla voitaisiin turvata yhden tärkeän toimialan, kotimaisen panimoteollisuuden tuotantodellytykset.

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS (ETLA)
THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY
LÖNNROTINKATU 4 B, FIN-00120 HELSINKI

Puh./Tel. (90) 609 900
Int. 358-0-609 900

Telefax (90) 601753
Int. 358-0-601 753

KESKUSTELUAIHEITA - DISCUSSION PAPERS ISSN 0781-6847

- No 523 HELENA LAIHOSOLA, Suomalaisen lääketeollisuuden kilpailuetu. 15.11.1994. 60 s.
- No 524 VELI-MATTI TÖRMÄLEHTO, Huomioita endogeenisen kasvuteorian ja Michael E. Porterin kilpailuetuteorian yhtäläisyyksistä. 16.11.1994. 33 s.
- No 525 RITA ASPLUND, Wage Differentials, Wage Mobility and Skills in Finnish Industry. An empirical analysis of the period 1980-1992. 28.11.1994. 67 p.
- No 526 JAAKKO KIANDER - PENTTI VARTIA, The Great Depression of the 1990s in Finland. 22.12.1994. 31 p.
- No 527 OLAVI RANTALA, Valuuttakurssimuutosten vaikutus yritysten kannattavuuteen. 23.01.1995. 51 s.
- No 528 ANTTI PUTUS, Matkapuhelinverkkojen kehitys ja alan kotimaisen teollisuuden kilpailukyky. 02.02.1995. 35 s.
- No 529 PASI KUOPPAMÄKI, Climate Change and the Finnish Economy. 20.02.1995. 55 p.
- No 530 MINNA PUHAKKA, Ulkomaisten yritysten suorat sijoitukset Suomeen - kyselytutkimuksen tuloksia. 06.03.1995. 38 s.
- No 531 AIJA LEIPONEN, Human Capital and Corporate Growth. 06.03.1995. 27 p.
- No 532 KARSTEN ALBÆK - MAHMOOD ARAI - RITA ASPLUND - ERLING BARTH - ERIK STRØYER MADSEN, Employer Size-Wage Effects in the Nordic Countries. 13.03.1995. 38 p.
- No 533 NIILO SARANUMMI, Lääketieteelliset laitteet ja tietojärjestelmät. 24.04.1995. 89 s.
- No 534 JUHA RUMPUNEN, Estonia: Policy and Criteria for EU-membership. 03.05.1995. 43 p.
- No 535 JUHA KETTUNEN, Method of Pay in Finnish Industry. 02.08.1995. 71 p.
- No 536 JUHA KETTUNEN, Job Tenure in Finnish Industry. 02.08.1995. 72 p.
- No 537 MARIANNE PAASI, International R&D Cooperation in the EU: A Solution to the Technological Disadvantages of Small National Economies? 28.08.1995. 17 p.
- No 538 ULLA KRUISE-LEHTONEN, Perinnönjättömotiivit Suomessa - kotitaloustiedusteluun 1990 perustuva empiirinen tutkimus. 19.09.1995. 44 s.

- No 539 JULIANNA BORSOS - MIKA ERKKILÄ, Regional Integration in the Baltic Rim - FDI and Trade-Based Integration in the Triangle of Finland, Estonia and St. Petersburg. 29.09.1995. 85 p.
- No 540 JULIANNA BORSOS - MIKA ERKKILÄ, Foreign Direct Investment and Trade Flows Between the Nordic Countries and The Baltic States. 29.09.1995. 43 p.
- No 541 RITA ASPLUND, The Gender Wage Gap in Finnish Industry in 1980-1994. An empirical analysis of non-manual workers. 11.10.1995. 28 p.
- No 542 TOR ERIKSSON - SUSANNA FELLMAN, Determinants of Firms' Operating Times - Some Evidence from Firm-Level Data. 23.10.1995. 19 p.
- No 543 TARMO VALKONEN, Corporate and Capital Income Tax Reform in a Numerical Overlapping Generations Model: The Case of Finland. 12.12.1995. 28 p.
- No 544 REIJA LILJA, Career Mobility in Finnish Industry. 14.12.1995. 22 p.
- No 545 JUKKA LASSILA - TARMO VALKONEN, Policy Credibility in Numerical Overlapping Generations Models. 28.12.1995. 28 p.
- No 546 EIJA KAUPPI - JUKKA LASSILA - TIMO TERÄSVIRTA, Short-Term Forecasting of Industrial Production with Business Survey Data: Experience from Finland's Great Depression. 26.01.1996. 20 p.
- No 547 JIAN-GUANG SHEN, FDI, Knowledge Spillover and Economic Growth in East Asia. 31.01.1996. 70 p.
- No 548 MAARIT SÄYNEVIRTA - PEKKA YLÄ-ANTTILA, Integraation ja yritysten kansainvälistyminen - vaikutuksia kotimaan talouteen. 01.02.1996. 58 s.
- No 549 LAURA PAIJA - PEKKA YLÄ-ANTTILA, The Impact of Structure and Competition on Employment in the Telecommunications Cluster Case Finland. 12.02.1996. 34 p.
- No 550 PENTTI VARTIA - PEKKA YLÄ-ANTTILA, Technology Policy and Industrial Clusters in a Small Open Economy - The Case of Finland. 16.02.1996. 15 p.
- No 551 PONTUS BRAUNERHJELM - PER HEUM - PEKKA YLÄ-ANTTILA, Internationalization of Industrial Firms. Implications for growth and industrial structure in the Nordic countries. 16.02.1996. 33 p.
- No 552 REIJO MANKINEN, Alkoholiveron alentamisen kansantaloudellisia vaikutuksia. 26.02.1996. 42 s.

Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen julkaisemat "Keskusteluaiheet" ovat raportteja alustavista tutkimustuloksista ja väliraportteja tekeillä olevista tutkimuksista. Tässä sarjassa julkaistuja monisteita on mahdollista ostaa Taloustieto Oy:stä kopiointi- ja toimituskuluja vastaavaan hintaan.

Papers in this series are reports on preliminary research results and on studies in progress. They are sold by Taloustieto Oy for a nominal fee covering copying and postage costs.

d:\ratapalo\DP-julk.sam/26.02.1996